

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

"Tunteet ei ole rikos" - lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen tukeminen toiminnallisilla menetelmillä vankilan perheosastolla

Mari Moilanen & Tia Willberg

2018 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**"Tunteet ei ole rikos" - lapsen ja
vanhemman vuorovaikutuksen tukeminen
toiminnallisilla menetelmillä vankilan
perheosastolla**

Mari Moilanen & Tia Willberg
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2018

Moilanen, Mari & Willberg, Tia

"Tunteet ei ole rikos" - lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen tukeminen toiminnallisilla menetelmillä vankilan perheosastolla

Vuosi

2018

72

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia Vanajan vankilan perheosastolla vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta toiminnallisten menetelmien avulla. Tutkimme työpajojemme avulla, miten toiminnalliset menetelmät tukevat lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhdetta vankilan perheosastolla.

Opinnäytetyömme teoreettisessa viitekehyksessä tarkastelemme käsitteitä vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus, kiintymyssuhde sekä riittävä vanhemmuus. Lisäksi kerromme Vanajan vankilasta ja perheosastosta, Kanta-Hämeen perhetyö ry:stä, vanhemmuuden roolikartasta sekä toiminnallisista menetelmistä.

Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus sisälsi viisi työpajaa, joista kaksi oli tarkoitettu pelkästään vanhemmille ja kolme sekä vanhemmille että lapsille. Työpajoissa käytimme toiminnallisina menetelminä kuvaa ja draamaa hyvin matalalla kynnyksellä. Tutkimusmenetelmänä käytimme havainnointia. Käytimme erityisesti osallistuvaa havainnointia, koska osallistuimme itsekin toimintaan ja havainnoimme samalla toiminnan ohessa. Havaintojemme tueksi pyysimme vanhempia täyttämään kirjalliset palautelomakkeet viimeisen työpajan jälkeen.

Opinnäytetyömme johtopäätöksistä käy ilmi, että toiminnalliset menetelmät tukevat vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutussuhdetta, koska ne tarjoavat vanhemmille positiivisia hetkiä ja onnistumisen kokemuksia vankila-arjen keskellä. Havaintojemme sekä palautelomakkeiden perusteella toiminnalliset työpajat saivat vanhemmat hyvälle tuulelle ja antoivat mahdollisuuden itseilmaisuuksiin.

Havaintojemme mukaan vanhemmat kokivat toiminnalliset työpajat rentouttavina. Saimme usein kuulla, kuinka on kiva päästä pois osastolta ja saada ajatukset hetkeksi muualle. Vanhemmilla oli myös kova puhumisen tarve. Lisäksi opinnäytetyömme aikana nousi esiin vanhempien luottamuspuola työntekijöitä kohtaan.

Asiasanat: Vanajan vankilan perheosasto, vankiäiti, lapsi, vuorovaikutus, toiminnalliset menetelmät

Moilanen, Mari & Willberg, Tia

"Feelings aren't a crime" - supporting the interaction between a child and a parent with creative methods

Year 2018

72

The purpose of this thesis was to examine the interaction between a child and a parent with creative methods in Vanaja prison's family department. We studied with our workshops that how creative methods support the interaction of a child and a parent to the family department.

The theoretical framework of our thesis is based on three concepts: the interaction of a child and a parent, attachment relationship and sufficient parenthood. We also explain the concepts of Vanaja prison and family department, Kanta-Hämeen perhetyö ry, the role map of parenthood and the creative methods.

The functional part of our thesis included five workshops. Two of them were for the parents only and three of them were for the parents and the children. In the workshops we used visual art and drama as creative methods. As a research method we used observation and especially participated observation because we also took part to our workshops at the same time we observed. After the last workshop we asked the parents to fill out the feedback forms.

Based on the results the creative methods support the interaction between a child and a parent because the parents get positive moments and the feelings of success. Based on our observations and the feedback our workshops got the parents a good mood and gave a possibility to express themselves.

Based on our observations the parents felt that the creative workshops were relaxing. We often got to hear that it is nice to get away from the department and to get something else to think about. The parents also had a strong need of talking. In addition, the parents' lack of confidence towards the employees stand out during our study.

Keywords: family department in Vanaja prison, inmate mother, child, interaction, functional methods

Sisälllys

1	Johdanto	7
2	Toiminnallinen opinnäytetyö	8
3	Tutkimuskysymys	9
4	Havainnointi tutkimusmenetelmänä	9
5	Vanajan vankila	10
5.1	Rikosseuraamuslaitos	11
5.2	Naisvangit Suomessa	11
6	Kanta-Hämeen perhetyö ry	12
7	Toimintaympäristönä vankilan perheosasto	13
7.1	Ennen sijoitusta	13
7.2	Lapsen sijoittaminen perheosastolle	14
7.3	Perheosaston arvot	15
7.4	Perheosaston tehtävät	16
7.5	Perheosaston arki	16
8	Teoreettiset lähtökohdat	16
8.1	Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus	17
8.2	Kiintymyssuhde	18
8.3	Riittävä vanhemmuus	19
9	Vanhemmuuden roolikartta	20
10	Toiminnalliset menetelmät	21
10.1	Ohjaajan roolit	23
10.2	Sosiokulttuurinen innostaminen	23
11	Eettinen pohdinta	24
12	Opinnäytetyön eteneminen	25
12.1	Aloitutus	25
12.2	Ennakko-odotukset	27
12.3	Tavoitteet	28
13	Toiminnalliset työpajat vankilassa	29
14	Tunteillakin on väriä -työpaja	30
14.1	Työpajan kuvaus	30
14.2	Yhteenveto	33
15	Hei, me kylvetään värissä -työpaja	35
15.1	Työpajan kuvaus	35
15.2	Yhteenveto	37
16	Äitien niksipurkki	39
16.1	Työpajan kuvaus	39

16.2	Yhteenveto	41
17	Ei ne aaveet, vaan ne haaveet	41
17.1	Työpajan kuvaus	42
17.2	Yhteenveto	44
18	Letkeät hetket ja veikeät vesselit.....	45
18.1	Työpajan kuvaus	45
18.2	Yhteenveto	46
19	Toiminnasta saatu palaute.....	47
20	Johtopäätökset	47
21	Pohdinta.....	51
22	Oma pohdinta ja kehitysehdotukset	55
	Lähteet	57
	Liitteet.....	60

1 Johdanto

Vanajan vankilan perheosastolla 0-2-vuotias lapsi voi asua vangitun vanhempansa kanssa ja se saattaa herättää ihmisissä ristiriitaisia tuntemuksia. Emme voi väittää, että se ei olisi aiheuttanut meissäkin hieman ristiriitaisia ajatuksia. Toisaalta lapsen mukana oleminen voi motivoida vanhempaa muutokseen ja rikoksettomaan elämään, kun vanhempi saa riittävästi ohjausta ja tukea vanhemmuuteensa perheosastolla. Vanhemman ollessa samaan aikaan myös vanki, aiheuttaa tämä myös lapsen elämässä tietynlaisia rajoituksia. Kun eletään rajoitetussa ympäristössä, on sillä varmasti vaikutusta myös vanhemmuuden toteutumiseen. Koemmekin, että on ensiarvoisen tärkeää tukea vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta vankilan äiti-lapsiosastolla.

Vanajan vankila on valtakunnallisesti naisvangeille tarkoitettu avolaitos. Vuonna 2010 lastensuojelun lain muutoksen myötä Vanajan osastolle perustettiin 10-paikkainen perheosasto. Myös miesvangilla on mahdollisuus hakea suorittamaan vankeusrangaistustaan tai tutkintavankeuttaan perheosastolle lapsensa kanssa. Tästä syystä käytämme opinnäytetyössämme neutraalimmin käsitettä vanhempi, mutta osittain puhumme myös naisvangeista sekä äideistä, koska usein lapsi on juuri äidin mukana vankilan perheosastolla. Myös raskaana olevilla äideillä on oikeus hakea paikkaa perheosastolta. Elämä vankilassa on hyvin rajattua niin vangilla kuin hänen lapsellaankin. Lapsen etu on aina tarkkaan harkittu sosiaalityöntekijän ja vankilan toimesta. Sosiaalityöntekijä ei voi tehdä päätöstä lapsen sijoittamisesta perheosastolle kuuntelematta ensin Rikosseuraamuslaitosta. Vankilan perheosastolla vanhempi on aina vastuussa lapsestaan.

Vanhemman ja lapsen vuorovaikutukseen vankilassa saattavat vaikuttaa esimerkiksi vanhempien oma kiintymyssuhdehistoria sekä mahdolliset päihde- ja mielenterveysongelmat. Myös kulttuurilliset erot vaikuttavat omaan vanhemmuuteen ja kasvatuksellisiin näkemyksiin. Naisvangeilla saattaa olla menneisyydessään traumaattisia kokemuksia, jotka vaikuttavat myös tämän päivän vanhemmuuteen, eli esimerkiksi myös kiintymyssuhteen luomiseen oman lapsensa kanssa. Haluamme opinnäytetyössämme nostaa näkyville vankilassa elävät perheet ja sen, miksi on tärkeää tukea vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta turvallisen kiintymyssuhteen takaamiseksi, erityisesti vankilaolosuhteissa. Vankilassa asuvat perheet ovat erinäisten tutkimusten valossa osoittautuneet myös suhteellisen näkymättömiksi yhteiskunnassamme. Juho Saaren mukaan vankien sosioekonomiseen taustaan, fyysiseen ja psyykkiseen terveydentilaan sekä erilaisten elämänhallintaan ja sukupolvelta toiselle periytyvään huono-osaisuuteen liittyvien mittareiden antamat arvot viittaavat selkeästi äärimmäiseen huono-osaisuuteen (Saari 2015, 25).

Opinnäytetyönämme tutkimme vankilan perheosastolla vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta toiminnallisilla menetelmillä. Opinnäytetyömme on siis toiminnallinen opinnäytetyö.

Työpajoissa tutkimme vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta kuvan ja draaman menetelmien avulla, joista puhumme opinnäytetyössämme toiminnallisina menetelminä.

Tarkastelemme vanhemmuutta riittävän hyvän vanhemmuuden näkökulmasta. Meillä kaikilla on jokin käsitys hyvästä vanhemmuudesta, joka on peräisin lehtien palstoilta, yleisistä keskusteluista tai erilaisista tutkimuksista. Tämä on otettava erityisen hyvin huomioon, koska vangit saattavat kokea vankilassa erilaisia häpeän ja surun tunteita. On tärkeää muistaa, että riittävä vanhemmuus koostuu turvallisuudesta ja ennakkollisuudesta, eli rutiineista, ei siitä, onko lapsella uusimmat lelut ja vaatteet. Lapsi tarvitsee myös hellyyttä, eli kosketusta ja syliä sekä läsnäoloa.

Vanhemmuuteen kuuluu monia rooleja, ja käytimme työpajojemme suunnittelussa apuna vanhemmuuden roolikarttaa. Vanhemmuuden roolikartta on hyvä työväline, jota käytetään perheyössä. Käytimme sitä tutkimuksessamme eräänlaisena punaisena lankana ja pohjana suunnittelullemme. Vanhemmuuden roolikartta asettaa hyvät suuntaviivat riittävän hyvän vanhemmuuden määrittämiseksi.

2 Toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö, jossa on laadullisen tutkimusmenetelmän piirteitä. Arvioimme toimintaa laadullisten tutkimusmenetelmien sekä saamamme palautteen avulla. Toiminnallinen opinnäytetyö voidaan jakaa kahteen osaan: raporttiin ja produktiin. Raportista selviää, mitä, miksi ja miten on tehty, millainen prosessi on ollut ja millaisiin tuloksiin on päädytty. Lisäksi raportissa arvioidaan prosessia ja lopputulosta. Produkti, eli tuotos on usein kirjallinen, esimerkiksi opas tai ohje. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 65.) Opinnäytetyössämme produkti on toiminnallinen osuus, eli toiminnalliset työpajat Vanajan vankilan perheosastolla, joita järjestimme perheosaston perheille maaliskuussa 2018. Työpajoista koostimme havainnointilomakkeiden ja muistiinpanojen avulla raportin.

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tutkimuksen aikana muodostuneiden tulkintojen avulla näyttää ihmisen toiminnasta jotakin, joka on välittömän havainnon tavoittamattomissa. Nämä tavoittamattomat asiat ovat arvoituksia ja tutkimuksen tavoite on näiden arvoitusten ratkaiseminen tutkimuksessa. Tutkimuksen kohteena voi olla esimerkiksi yksilö, yhteisö, sosiaalinen vuorovaikutus, arvotodellisuus sekä yleisesti ihmisten väliset suhteet (Varto 1992, 23). Toiminnallisten työpajojemme aikana havainnoimme vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta erilaisten toiminnallisten harjoitteiden avulla.

3 Tutkimuskysymys

Tutkimme opinnäytetyössämme tutkimuskysymystä, joka on: Miten toiminnalliset menetelmät tukevat lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhdetta vankilaolosuhteissa?

Käytimme toiminnallisissa työpajoissamme kuvan ja draaman menetelmiä, joista puhumme toiminnallisina menetelminä opinnäytetyössämme. Vankilan perheosastolla on vastaavan perhetyönohjaaja Jaana Wikgrenin (2017) mukaan käytössä laajasti erilaisia voimauttavia ja vuorovaikutuksellisia menetelmiä, kuten esimerkiksi sukupuu, voimauttava valokuvaus, vauvahieronta, elämänjana sekä laululeikit ja lorut.

Rajasimme aiheen vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemiseen toiminnallisten menetelmien avulla, koska meitä molempia kiinnostaa luovien menetelmien käyttö sosiaalialalla asiakastyössä. Lisäksi tämänkaltaista tutkimusta ei ollut perheosaston perheille vielä tehty, joten oli hyvä lähteä tutkimaan tällaisten työpajojen soveltuvuutta vankilan äiti-lapsiosastolle. Lukiemme tekstien ja tutkimusten perusteella havaitsimme, että vankilan perheosastolla vanhemman ja lapsen väliselle vuorovaikutuksen tukemiselle on tarvetta. Vuorovaikutuksella on tärkeä rooli vanhemman ja lapsen turvallisen kiintymyssuhteen luomiselle. Vanhemmuuden tukemisen tulee olla keskeisessä asemassa vankilaolosuhteissa, missä vanhemmat suorittavat rangaistustaan ja lisäksi saattavat kärsiä päihde- ja mielenterveysongelmista. Vaikka lapsi ei muistaisi vankila-ajastaan mitään, kiintymyssuhde luodaan vankilassa ja vankilan luomissa olosuhteissa. Äiti on sekä vanhempi että vanki, lapsi on lapsi, ei vanki. Meidän toiminnallisten työpajojen keskiössä on lapsen etu. Haluamme selvittää, voiko lapsi keskiössä-ajatukseen tuoda uutta näkökulmaa ja tehdä lapsi näkyväksi vanhemmalle uuden, luovan ilmaisun kautta.

4 Havainnointi tutkimusmenetelmänä

Tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössämme on havainnointi, eli observointi. Havainnoinnin tavoitteena on saada tietoa ihmisten todellisesta toiminnasta. Havaintoihin perustuvan tutkimuksen suurin etu on, että sen avulla voi saada suoraa, välitöntä tietoa vanhempien ja lasten käyttäytymisestä ja toiminnasta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1998, 209-214.) Havainnoinnissa on tärkeää suunnitella tutkijan rooli ja osallistumisaste. Tutkijalla on neljä mahdollista roolia; täysin osallistuva, osallistuja havainnoitsijana, havainnoitsija osallistujana ja täysin havainnoitsija (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tutkijan toimiessa ohjaajana ja tehden samalla havaintoja, on hän osallistuva havainnoitsija. Osallistuvassa havainnoinnissa meidän roolimme oli tehdä havaintoja tutkittavasta ilmiöstä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, eli vankien ja heidän lastensa kanssa. Tutkijana on tärkeää olla kriittinen omaa toimintaa kohtaan, ja ohjaajan ja tutkijan roolit tulee pitää erillään. (Vilka 2015, 143.)

Havainnoinnissa saatu tietomäärä on usein valtava (Vilkkä 2006, 40). Huomasimme tämän itsekin. Jokaisen työpajan jälkeen tuntui, että pää oli täynnä havaintoja ja ajatuksia. Sen takia niiden ylös kirjoittaminen oli hyvin tärkeää. Kirjoitimme havaintoja ylös työpajojen aikana sekä välittömästi työpajojen jälkeen. Toiminnan havainnointia varten teimme havainnointilomakkeet (Liite 1) ja täytimme ne työpajojen päätteeksi yhdessä keskustellen. Valmistelimme havainnointilomakkeen tutkimuskysymyksen ja teorian pohjalta. Osallistuva havainnointi tapahtuukin usein ennalta valitusta teoreettisesta näkökulmasta (Vilkkä 2006, 44). Havainnoimme myös jatkuvasti niin omaa kuin toisen ohjaamistakin. Lisäksi keskustelimme paljon yhdessä havainnoistamme.

Keräsimme aineistoa tutkimukseemme myös palautteen muodossa. Vankilan perheosastolla käytimme palautelomaketta (Liite 2), jossa on väittämiä. Lomakkeessa oli väittämiä, joista vanhempi valitsi kokemuksensa mukaisen vaihtoehdon 1-5. Vaihtoehdot olivat: 1 Täysin eri mieltä, 2 Vähän eri mieltä, 3 En osaa vastata, 4 Melkein samaa mieltä ja 5 Täysin samaa mieltä. Palautelomake täytettiin viimeisen työpajan jälkeen ja pyysimme jokaista vanhempaa täyttämään sen, vaikka olisi osallistunut vain yhteen työpajaan. Laitoimme lomakkeen loppuun myös avoimen kohdan, mihin vanhempi sai kirjoittaa vapaamuotoista palautetta ja kommentteja meille. Palautelomakkeen väittämät perustuivat tutkimuskysymykseemme.

5 Vanajan vankila

Vanajan vankila kuuluu Länsi-Suomen rikosseuraamusalueeseen. Vanajan osasto on perustettu vuonna 1994 ja se toimi suljettuna osastona vuoteen 1995. Se on valtakunnallisesti naisvangeille tarkoitettu avolaitos ja osastolla on vankipaikkoja 60. Lastensuojelulain muutoksen vuoksi Vanajalle perustettiin 10-paikkainen perheosasto vuonna 2010. Ojoisten osasto taas on avolaitos, jossa on miesvangeille 53 vankipaikkaa. Keskimäärin vankiluku vuonna 2016 oli 118. Vanajan vankilassa työskentelee noin 35 henkilöä. (Rikosseuraamuslaitos 2017a.)

Vanajan osastolla työtoimintana tehdään avolaitostyötä ompelimosassa, kiinteistöhoitotehtävissä, keittiöllä ja osaston ulkopuolella erilaisissa töissä julkisyhteisöille, kunnille ja valtion eri laitoksille Hämeenlinnassa ja lähikunnissa. Vanajan vankilan Vanajan osastolla voi osallistua muun muassa elämänhallintataitoja kasvattaviin toimintoihin ja ohjelmiin sekä kuntoutua päihderiippuvuudesta elämäntapamuutosten tiedostamisen kautta. Tietyillä edellytyksillä ja anomusten perusteella vangin on mahdollista osastoilta käsin käydä laitoksen ulkopuolella siviilityössä tai opiskella jossakin oppilaitoksessa. (Rikosseuraamuslaitos 2017a.)

Vanajan osastolla vierailuajat ovat lauantai ja sunnuntai, klo 10.00-14.00. Vierailun kesto voi olla enimmillään kaksi tuntia. Tapaaminen pitää varata ennalta ja vangin tulee ilmoittaa tapaajansa ja tapaamispäivän osaston päivystykseen. Vain vangin ilmoittamat tapaajat pääsevät tapaamiseen. (Rikosseuraamuslaitos 2017a.)

5.1 Rikosseuraamuslaitos

Rikosseuraamuslaitos toimii oikeusministeriön alaisuudessa ja on vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoviranomainen. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on ehkäistä uusintarikollisuutta ja lisätä yhteiskunnan turvallisuutta. Toiminnasta on säädetty laissa. Rikosseuraamuslaitoksessa tutkintavangin, tuomitun ja asiakkaan rangaistusajan suunnittelu ja seuraamisen toimeenpano vapautumisvaiheeseen muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. (Rikosseuraamuslaitos 2017b.)

Rikosseuraamuslaitoksen toimijoilla on yhteinen perustehtävä ja se on rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpano. Tällöin rikosseuraamustyöntekijät ja laitoksen muut virkamiehet huolehtivat rangaistusten lainmukaisesta ja turvallisesta täytäntöönpanosta. Lainmukaisuus merkitsee lisäksi normaalisuusperiaatteen noudattamista. Suoritettavalla seuraamuksella, eli rangaistuksella ei pitäisi olla itse rangaistuksesta seuraavia rajoitteita enemmän kerrannaisvaikutuksia tuomitun elämään. Rangaistusaika yritetään suunnitella niin, että tuomittu voi kehittää valmiuksiaan rikoksettomaan elämään. Kun tuomittu saa rangaistusaikanaan harjoitusta elämänhallintaa tukevissa taidoissa, hänellä on paremmat mahdollisuudet vapauduttuaan sijoittua osaksi yhteiskuntaa sen täysivaltaisena jäsenenä. (Rikosseuraamuslaitos 2017b.)

5.2 Naisvangit Suomessa

Naisvangit ovat lain mukaan vankiloissa samassa asemassa kuin miehet ja vankeuslaissa on kielletty sukupuoleen perustuva syrjintä. Suomen vankiloissa on naisia vähemmän kuin miehiä. Naisilla etenkin väkivalta- ja huumausainerikokset ovat lisääntyneet. Suomessa naisvangien yleisin rikostyyppi onkin väkivaltarikos. Naisvankipaikkoja on kaikissa aluevankiloissa ja yleensä nainen sijoitetaan oman alueensa vankilaan. (Portti vapauteen 2011.)

Naisvangilla on mahdollisuus ottaa lapsi mukaan vankilaan Hämeenlinnaan ja Vanajan vankilan Vanajan perheosastolle, jossa toimivat äiti-lapsiosastot. Hämeenlinnassa lapsi voi olla noin 2-vuotiaaksi ja Vanajalla 3-vuotiaaksi asti. Lapsensa kanssa vankilassa oleva äiti ei osallistu muihin vankeusajan toimintoihin, vaan lapsen hoitaminen on äidin päätoiminta. (Portti vapauteen 2011.)

Naisten vankeusajan toiminta koostuu työtoiminnasta, kuntoutuksesta sekä koulutuksesta. Jopa 70 prosentilla naisvangeista puuttuu peruskoulun jälkeinen tutkinto. Ammatillisia koulutuksia ei ole kuitenkaan naisille tarjolla. Tutkimusten mukaan pelkän peruskoulun suorittaneilla henkilöillä on 25-kertainen riski syyllistyä väkivaltarikokseen (Portti vapauteen 2015). Kuntouttava toiminta on vankilassa yleensä päihdekuntoutusta, mutta äitiyteen ja vanhemmuuteen liittyvää toimintaa on perheosastolla. (Portti vapauteen 2011.)

Naisvankien tausta on moninainen, ja heitä luonnehtii monitahoinen syrjäytyneisyys ja huonosuaisuus. Suurella osalla heistä on päihdeongelma ja noin kolme neljäsosaa naisvangeista on kokenut väkivaltaa parisuhteessaan. Naisvankien keski-ikä on 37 vuotta ja avo- tai avioliitossa on kolmannes naisista. Kahdella kolmesta naisista on yksi tai useampi lapsi ja lasten asumisjärjestelyt äidin vankeusaikana ovat vaihtelevia. Noin puolet naisten alaikäisistä lapsista on sijoitettu sijaisperheeseen tai lastensuojelulaitokseen. Naisvankien sosiaalisesta huonosuudesta huolimatta, osa naisista on ennen rikostaan ollut työelämässä eikä heillä ole päihdeongelmaa. Tämä luo vankeinhoidolle tarpeita kehittää toimintamuotoja myös heille. Ulkomaalaisia naisia on Suomen vankiloissa hyvin vähän, romanialaisten lukumäärästä ei ole tarkkaa tietoa. Hieman yli puolet naisista on vankilassa ensimmäistä kertaa, kun koko vankiväestöstä ensikertalaisia on noin kolmasosa. Naiset uusivat rikoksensa harvemmin ja hitaammin kuin miehet. Kimmo Hypénin tutkimuksen mukaan noin 40 prosenttia naisista uusii rikoksen kolmen seurantavuoden aikana. Miehillä vastaava luku on 50 prosenttia. (Portti vapauteen 2011.)

Naisille tehdään riski- ja tarvearvio sekä sen pohjalta laaditaan hänelle rangaistusajan suunnitelma niin kuin miehillekin. Rangaistusajan suunnitelman avulla pyritään auttamaan vankia saamaan valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan ja edistämään hänen sijoittumistaan yhteiskuntaan. (Portti vapauteen 2011.)

6 Kanta-Hämeen perhetyö ry

Kanta-Hämeen perhetyö ry on haavoittavissa oloissa elävien perheiden eduksi toimiva yhdistys, jolla on kansalaistoimintaa sekä palvelutuotantoa. Kanta-Hämeen perhetyö ry on valtakunnallisen lastensuojelujärjestön, Ensi- ja turvakotienliiton jäsenyhdistys. Yhdistyksen tarkoituksena on kehittää lasten ja lapsiperheiden hyvinvointia sekä elinympäristöä. Sen tavoitteena on myös kehittää lapsiperheitä tukevia palveluja. Yhdistyksen toiminta painottuu vanhemmuuden tukemiseen sekä perheen toimintakykyä ylläpitävään toimintaan. (Kanta-Hämeen perhetyö ry 2018.)

Kanta-Hämeen perhetyö ry tuottaa lastensuojelun avohuollon palveluja. Sen työmuotoja ovat perhetyö, vankilan perheosasto, Voikukkia-ryhmät ja tapaamispaikka Poukama sekä kriisiytyö

lähisuhdeväkivaltilanteissa. Yhdistys tekee perhetyön keinoin eroauttamistyötä, vauvaperheryhmätoimintaa sekä erilaisia selvityksiä. Tämän kaiken lisäksi sillä on ammatillisesti johdettua doula-tukihenkilötoimintaa sekä vapaaehtoisia lastenhoitajia vankilan perheosastolla. (Kanta-Hämeen perhetyö ry 2018.)

7 Toimintaympäristönä vankilan perheosasto

Perheosasto on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alainen lastensuojeluyksikkö, joka on aloittanut toimintansa vuonna 2010. Lastensuojelu voi sijoittaa vankilan perheosastolle alle 2-vuotiaan lapsen vanhempansa kanssa vankeusrangaistuksen ajaksi, mikäli se on lapsen edun mukaista. Sijoituksen on mahdollista jatkaa siihen saakka, kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. Vankilan perheosastolla on kolme paikkaa Hämeenlinnan vankilassa tutkintavangeille sekä 10 vankeusvangeille tarkoitettua paikkaa Vanajan avovankilan osastolla. (Wikgren 2015.)

Perheosaston työntekijöihin kuuluu kahdeksanhenkinen tiimi, joka koostuu vastaavasta perhetyönohjaajasta sekä perhetyönohjaajista ja perhetyöntekijöistä. Toteutimme toiminnallisen opinnäytetyömme Vanajan vankilan perheosastolla, jossa palveluntuottajana toimii Kanta-Hämeen perhetyö ry. Työntekijät ovat paikalla joka päivä klo 07-22 ja yöaikaan osastolla kiertää vankilan valvontahenkilökunta. (Wikgren 2015.)

Perheosasto on sijoitettu omaan rivitaloyksikköön vankilan alueelle. Tilat ovat hyvin kodinomaiset ja jokaisella vanhemmalla ja lapsella on oma huone. Piha-alueella on myös lasten leikkipaikka, missä lapset ja vanhemmat saavat vapaasti liikkua vankilan pylväiden rajaamalla alueella.

7.1 Ennen sijoitusta

Ennen kuin lapsi voidaan sijoittaa vankilan perheosastolle, lapsen vanhemman tulee saapua haastatteluun yhdyskuntaseuraamustoimistoon ja kertoa, että hänellä on alle 2-vuotias lapsi. Lisäksi vanhempi ottaa yhteyttä kotikuntansa lastensuojeluviranomaiseen ja tapaa sosiaalityöntekijän. Vanhempi saa lastensuojelusta päätöksen lapsen avohuollon tukitoimen sijoituksesta vankilan perheosastolle vanhemman vankeusrangaistuksen ajaksi. Kun perheosastosijoituksissa asian käsittely on siirretty yhdyskuntaseuraamustoimistosta Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen käsittelyyn, ilmoitetaan siitä vanhemmalle. Arviointikeskus kuulee vankilaa, lastensuojelua ja perheosastoa vankilaan tuomitun asioissa. Arviointikeskus antaa tarvittavat tiedot tuomitusta lastensuojeluviranomaisille, kuten rangaistuksen syy ja luonne, vanhemman kyky huolehtia itsestään sekä vankilan perheosaston paikkatilanteen. (Rikosseuraamuslaitos, Wikgren, Jormalainen & Alatalo 2018.)

Lastensuojelun tehtävänä on selvittää perheen tilannetta sekä käynnistää tarvittaessa lastensuojelutarpeen selvitys. Lastensuojeluviranomaiset selvittävät myös läheisverkostoa, jotta lapsella olisi mahdollisuus lomailla vankilan ulkopuolella. Läheisverkostoa kartoitetaan myös siltä varalta, että lapsi tarvitsee uuden sijoituspaikan kesken perheosastojakson mahdollisen kriisitilanteen vuoksi. Lastensuojelu aloittaa yhteistyön vankilan perheosaston kanssa tavoitteiden määrittelyllä ennen lapsen sijoittamista. Vankilan perheosasto on myös mukana vastaanottamassa vankilaan saapuvaa vanhempaa ja lasta. (Rikosseuraamuslaitos ym. 2018.)

Vanhempi saa ilmoituksen arviointikeskukselta vankilaan ilmoittautumisajasta ja -paikasta. Sen jälkeen vanhempi ilmoittautuu lapsensa kanssa Vanajan vankilaan tai Hämeenlinnan vankilaan, jos hän on saanut yli kahden vuoden tuomion. Tällöin sijoitus suoraan vapaudesta avolaitokseen ei ole vankeuslain mukaan mahdollista. Sijoitus Vanajan vankilan perheosastolle pyritään kuitenkin tekemään yli kahden vuoden tuomion saaneiden kohdalla saman päivän aikana. Jos vanhempi ei ilmoittaudu lapsensa kanssa ajoissa vankilaan, päätös lapsen sijoittamisesta raukeaa. (Rikosseuraamuslaitos ym. 2018.)

7.2 Lapsen sijoittaminen perheosastolle

Vankilan perheosastolle sijoitettavan lapsen täytyy olla siis alle kaksivuotias. Mikäli lapsen etusitä vaatii, voidaan sijoitusta jatkaa, kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. Sijoituksen jatkamiselle täytyy olla erityiset perusteet, se ei ole itsestäänselvyys. Kun lapsi täyttää kolme vuotta, ei hän voi olla enää sijoitettuna vankilan perheosastolle. Perusteltuja syitä lapsen sijoituksen jatkamiselle yli kaksivuotiaana saattaa olla muun muassa silloin, kun lapsen vanhempi on vapautumassa vankilasta pian tai melko pian sen jälkeen, eikä lapsen kotona ole turvallista aikuista. Ikäraajat perustuvat kehityspsykologiseen näkemykseen lapsen kehityksestä. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2017.)

Vankilan perheosastolle sijoittaminen tulee aina perustua lapsen edun mukaiseen harkintaan samalla tavoin kuin muidenkin lastensuojelun sijoitusten. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee sijoituspäätöksen, ja päätös lapsen sijoittamisesta vankilaan voi tapahtua vasta sen jälkeen, kun sosiaalityöntekijä on kuullut Rikosseuraamuslaitosta. Lastensuojelu saa Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskukselta tarpeelliset tiedot vankeusrangaistustaan suorittavasta vanhemmasta, rangaistuksen syystä ja luonteesta sekä perheosaston paikkatilanteesta. Vankeinhoidolla voi olla tiedossa esimerkiksi turvallisuuskysymyksiä, jotka eivät mahdollista vanhemman sijoittamista perheosastolle. Kun sijoitusta harkitaan, tulee sosiaalityöntekijän arvioida vanhemman kykyä huolehtia lapsestaan vankilassaolon aikana yksilölliset tarpeet huomioiden sekä kyky ottaa vastaan perheosastolla tarjottavaa kuntoutusta. Erityisen tarkkaan lapsen sijoittamista tulee harkita silloin, jos vanhempi ei ole halukas ottamaan vastaan vanhemmuuden tukea ja kuntoutusta, eikä häntä saada siihen motivoitua. Jos vanhempi

ei kykene huolehtimaan itsestään tai hän on karkaamisaltis, tulee sijoittamispäätöstä harkita erityisen tarkkaan. Huolellisuutta vaatii myös tutkintavangin lapsen sijoittaminen vankilaan. Tutkintavanki voidaan ottaa vankilaan tuomioistuimen antaman vangitsemismääräyksen perusteella, eli hän on rikosepäilyn vuoksi vangittu, rangaistuslaitoksessa oleva henkilö. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2017.)

Lapsen seuraaminen vanhempansa mukana vankilaan on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan kansainvälisesti yleinen käytäntö. Lasten vankilassaoloa tarkastellaan lapsen edun näkökulmasta. Yleiset ihmisoikeudet, joissa painotetaan lasten erityistä tarvetta hoitoon, suojeleluun ja osallisuuteen, täytyy ottaa huomioon kaikessa instituutionallisessa toiminnassa. Yhteiskunnallisesti on alettu pohtia sitä, perustuuko lapsen tulo vankilaan lapsen oikeuteen olla vanhempansa kanssa vai onko lapsen mukaan ottaminen enemmän vanhemman kuin lapsen etu. Suomessa on tehty tutkimus, jonka mukaan vuosina 2002-2006 on ollut noin sata lasta vankilassa vanhempansa kanssa, heistä suurin osa muutamia kuukausia. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2017.)

7.3 Perheosaston arvot

Vanajan vankilan perheosasto noudattaa Ensi- ja turvakotien liiton arvoja, joita ovat osallisuus, turvallisuus, oikeudenmukaisuus, inhimillisuus ja rohkeus. Toimintaperiaatteena kaikessa toiminnassa ovat toivon luominen ja ylläpitäminen sekä mahdollisuus uuteen alkuun. Yhteistyössä löydetään tulevaisuuden uskoa ja luottamusta, jotta myönteinen muutos on mahdollinen. Uuden alun mahdollistaminen tarkoittaa voimaantumisen mahdollistamista sekä tarpeenmukaista tukea uusien vaihtoehtojen löytämiseksi. (Ensi- ja turvakotien liitto 2016-2019, 6.)

Osallisuudella tarkoitetaan mahdollisuutta vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon, yhteisönsä ja yhteiskuntaan. Erityisesti pitää kiinnittää huomiota lasten ja niiden, joilla on vähemmän voimavaroja, mahdollisuuteen osallistua. Turvallisuus tarkoittaa toiminnassa luotettavuutta, osaamista sekä ammattitaidon jatkuvaa ylläpitämistä. Turvallisuudella tarkoitetaan myös luottamuksellista ilmapiiriä ja luottamuksen sekä yhteisöllisyyden rakentamista. Kaikkia, jotka ovat mukana toiminnassa tulee kohdella oikeudenmukaisesti, yhdenvertaisesti ja kunnioittaen jokaisen erilaisuutta. Ensi- ja turvakotien liitto uskoo ihmiseen ja muutoksen mahdollisuuteen. He kunnioittavat toisiaan ja toisten ihmisarvoa, vaikka eivät hyväksyisi toisen tekoja. Rohkeudella tarkoitetaan ennakkoluulottomuutta sekä valmiutta nostaa yhteiskunnassa vaiettuja ja vaikeina pidettyjä asioita esille vaikuttaen niihin. (Ensi- ja turvakotien liitto 2016-2019, 7.)

7.4 Perheosaston tehtävät

Perheosasto on mukana vastaanottamassa vanhempaa ja lasta heidän saapuessaan vankilaan. Perheosaston työntekijät myös perehdyttävät heidät perheosaston toimintoihin. Lapselle ja vanhemmalle laaditaan asiakassuunnitelma, jonka tavoitteet nousevat lastensuojelun asiakassuunnitelmasta. Se myös liitetään vanhemman rangaistusajan suunnitelmaan. Perheosastolla annetaan ohjausta lapsen kasvatukseen ja hoitoon liittyvissä asioissa sekä tuetaan vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta. Jokaisen perheen yksilölliset tarpeet huomioidaan. (Rikosseuraamuslaitos, Wikgren, Jormalainen & Alatalo 2015.)

Perheosasto on myös mukana lastensuojeluneuvotteluissa, joissa asiakassuunnitelmaa tarkistetaan sekä vanhemman rangaistusajan suunnitelmaa päivitettäessä. Perheelle laaditaan myös suunnitelma tarvittavista tukitoimista asuinpaikkakunnalla, kun lapsen sijoitus perheosastolla päättyy. Perheosastolla myös tuetaan lapsen vierailuja ja lomiamperheosaston ulkopuolelle lapselle tärkeän läheisverkoston luona. (Rikosseuraamuslaitos ym. 2015.)

7.5 Perheosaston arki

Perheosastolla eletään arkea lapsen ehdoilla. Se tarkoittaa säännöllisiä ruokailuja, ulkoiluja sekä päivä- ja yönille nukuttamisia. Vastuu lapsen hoidosta on aina vanhemmalla. Jokaisella osaston vanhemmalla on vuorotellen vastuu valmiin ruuan noutamisesta vankilan keittiöstä ja osa ruuista myös valmistetaan itse. Viikoittain käydään myös kauppareissuilla, joihin osallistuvat vanhemmat sekä lapset ja kauppareissuilla ostetaankin vauvojen ruuat. (Wikgren, Jormalainen & Alatalo 2017.)

Perheosastolla sekä vanhemmat että lapset pukeutuvat omiin vaatteisiinsa. Heillä on myös henkilökohtaiset puhelimensa käytössä joka päivä klo 09.30-19.00. Yön ajaksi huoneiden ovia ei lukita, mutta osastolta poistuminen on kielletty klo 20-07. Lapsi voi myös viettää viikonloppuja vankilan ulkopuolella läheistensä luona. (Wikgren ym. 2017.)

8 Teoreettiset lähtökohdat

Tässä luvussa avaamme opinnäytetyömme keskeisiä käsitteitä, joiksi olemme valinneet vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen, kiintymyssuhteen sekä riittävän vanhemmuuden. Ne ovat opinnäytetyömme teoreettisia lähtökohtia. Opinnäytetyömme teoreettinen osuus perustuu myös toiminnallisten menetelmien käyttöön sosiaalialalla. Toiminnallisten menetelmien ohjaamiseen liittyen avaamme myös käsitettä sosiokulttuurinen innostaminen sekä kerromme yleisesti ohjaajan eri rooleista, koska ohjaaminen on myös keskeinen asia toiminnallisten menetelmien käytössä. Lisäksi avaamme käsitettä vanhemmuuden roolikartta, mikä on

toiminnallisten työpajojemme suunnittelun lähtökohta. Käymme läpi tutkimuksia vankilan perheosastosta sekä toiminnallisten menetelmien käytöstä sosiaalialalla.

8.1 Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus

Opinnäytetyöhömmme osallistuvat lapset ovat iältään 0-2-vuotiaita, joten keskitymme opinnäytetyössämme varhaiseen vuorovaikutukseen ja sen tukemiseen. Vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa vaihtelevat vahvat onnen ja ilon, kärsivällisyyden ja hellyyden hetket, mutta toki myös aina hämmennyksen, kaaoksen, epäonnistumisen, avuttomuuden, epätoivon sekä vierauden ja outouden hetket. Vanhemmuuteen liittyy siis laaja määrä erilaisia tunteita. Ei ole olemassa myöskään vain yhtä luonnonmukaista vuorovaikutusta, vaan jokaiselle vauvalle ja hänen vanhemmalleensa kehittyy omanlaisensa. (Niemelä, Siltala & Tamminen 2003, 16.)

Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus on hyvin tärkeää lapsen kehityksen kannalta. Se vaikuttaa aivojen kehitykseen. Keskeinen asia aivojen kehityksessä ovat myös tunteet. Vauvan ja vanhemman kommunikaatio onkin tunnekommunikaatiota. Siihen kuuluvat ääntelyt, katsekontakti sekä pään ja käsien liikkeet, jotka kertovat jaetusta kokemuksesta, ymmärtämisestä sekä tunteista. Niiden avulla vauva saa paljon tiedollista ja sosiaalista informaatiota, mikä on vauvalle voimakas ja tunnepitoinen vuorovaikutushetki. Vauva tarvitsee tunteidensa säätelyyn myös aina vanhempansa apua, koska vauvan omat keinot ovat riittämättömiä. Vanhemman on pystyttävä säätelämään myös omia tunteitaan riittävällä tavalla, jotta hän kykenisi säätelämään myös vauvansa tunteita. (Sinkkonen & Kalland 2011, 20.)

Hyvään vanhemmuuteen kuuluu leikillisuus. Kun vanhempi leikkii riittävästi vauvansa kanssa, hän opettaa lapselleen kyvyn leikkiä ja siten keinoja selviytyä elämästä. Varhaiset lorut, laulut, sormileikit, kutitusleikit, katselukirjat sekä yhteiset puuhut puheen, laulun ja liikkeen kanssa säestettynä auttavat vauvaa ympäristönsä ja itsensä hahmotuksessa ja luovat pohjan lapsen myöhemmälle kyvyille leikkiä. (Sinkkonen 2003, 163.)

Vauvalla on myös tarve elämänhallintaan sekä mielihyvään. Jo vastasyntyneet vauvat kääntävät päänsä pois päin pelottavasta tai muutoin epämiellyttävästä esineestä. Vauvat ovat herkkiä aistimaan ympäristönsä tunneilmapiiriä. Vanhempien tehtävänä on huolehtia lapsen fyysisistä sekä sosiaalisista tarpeista niin, että ikäviä tuntemuksia seuraa positiivinen kokemus lohdun, ilon tai mielihyvän lailla (Juusola 2017, 32). Ennen perheosaston perustamista tehdyssä Enroosin tutkimuksessa tehtyjen haastattelujen mukaan vankilatyöntekijöillä on huoli lapsen ja äidin vuorovaikutuksesta sekä siitä, miten äiti toimii lapsensa kanssa silloin, kun henkilökunta ei ole paikalla (Enroos 2008, 107).

8.2 Kiintymyssuhde

Vanhemman ja lapsen keskinäisten ja toistuvien vuorovaikutustilanteiden tuloksena syntyy kiintymyssuhde. Se on kahdenvälinen eli vanhemman ja lapsen välinen tunteiden säätelyn väline. Lapsi pyrkii hakeutumaan lähemmäs vanhempaansa pelottavalta tai vaikealta tuntuissa tilanteissa vähentääkseen kokemaansa stressiä ja lisätäkseen turvallisuuden tunnetta. (Sinkkonen ym. 2011, 22.)

Pieni lapsi tulkitsee ympäristöstään tulevia viestejä ja voi kokea olonsa niiden mukaan turvaliseksi tai turvattomaksi. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsen tarpeet on huomioitu ja lapsi voi luottaa, että vanhempi on saatavilla, mikäli hän tarvitsee tätä. Turvallisesti kiintynyt lapsi on aikuisena tasapainoinen, avoin ja luottavainen. Hänellä on paremmat edellytykset luoda hyviä ihmissuhteita. Vanhemman herkkyys reagoida lapsen viesteihin riittävän nopeasti on turvallisen kiintymyssuhteen perusedellytys. Turvaton kiintymyssuhde lapselle muodostuu, jos vanhempi ei ole läsnä, kun lapsi tarvitsee häntä ja vuorovaikutuksen tapahtuessa enemmän vanhemman kuin lapsen ehdoilla. Turvattomassa kiintymyssuhteessa lapsen täytyy pärjätä yksin vahvojen tunteiden ja tarpeiden kanssa, joita hän ei kuitenkaan kykene vielä yksin säätämään. (Viinikka 2014, 18.)

Välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi oppii, että omien tarpeiden ja tunteiden ilmaiseminen vaarantaa läheisyyden, eikä vanhempi kestä lapsen tarvitsevuutta. Lapsen kiukun ilmaiseminen saattaa tukahtua alkuunsa tilanteessa, jossa aikuinen tulkitsee viestit väärin tai ei kestä niitä. Lapsi, joka on ristiriitaisesti kiinnittynyt, on ylivalpas vaaroille ja hylkäämisen merkeille. Hän ei luota siihen, että vanhempien antama hoiva sekä turva pysyisivät, ja että vanhempi kestäisi hänen tunteitaan ja tarpeitaan. Tällainen lapsi saattaa esimerkiksi takertua hoivaajaansa tai pakottaa muita ihmisiä läheisyyteen. Aikuisiällä ristiriitainen kiintymyssuhde näkyy esimerkiksi siinä, että hänellä saattaa olla voimakkaita ja hallitsemattomia tunnekokemuksia sekä vaikeuksia asettua rauhallisesti ja luottavaisesti läheisyyteen tai parisuhteeseen toisen ihmisen kanssa. Organisoimattomassa kiintymyssuhteessa käyttäytyminen on tuskasta, ristiriitaista sekä ennakoimatonta ja lapsi saattaa jähmettyä vanhemman lähellä eikä kykene hakemaan turvaa vanhemmalta. Organisoimattomalla kiintymyssuhteella on eniten todettu olevan yhteyksiä myöhemmän elämän psyykkisen kehityksen häiriöihin. Kun kiinnitetään huomiota vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutustapaan, vanhemmat voivat muuttaa ja kehittää tunnesuhteita omassa perheessään. Jotta turvallinen kiintymyssuhde voi muodostua, se vaatii vanhemmalta sensitiivisyyttä. (Viinikka 2014, 19.)

Hyvä varhainen kiintymyssuhde auttaa lasta säilyttämään kyvyn läheiseen inhimilliseen vuorovaikutukseen ja riittävään itsenäisyyteen. Lapsuuden vuorovaikutuskokemukset vaikuttavat myöhempiin ihmissuhteisiin. Lapsuudessa turvallisesti kiintynyttä ihmistä sanotaan aikuisuudessa autonomiseksi. Autonomisuudella tarkoitetaan kykyä toimia jäsentyneesti ihmissuhteissa. Monet tekijät elämän aikana saattavat vaikuttaa kiintymyssuhdemalleihin muuttaen

niitä. Mikäli turvattomasti kiintynyt lapsi on myöhemmin elämänsä aikana käsitellyt lapsuuden kokemuksiinsa sekä kyennyt luomaan ainakin yhden turvallisen aikuisiän kiintymyssuhteen, voivat aikuisiän kiintymyssuhdemallit muokkautua turvallisempaan suuntaan. Vanhempi toimii itse kiintymyssuhteessa antavana osapuolena, eli kiintymyshahmona. On yleistä, että vanhemman oma kiintymyssuhdemalli siirtyy hänen lapsilleenkin. On siis olemassa sellainen riski, että turvaton kiintymyssuhdemalli välittyy sukupolvelta toiselle. Aikuisilla on kuitenkin aina mahdollisuus muutokseen ja vanhempi voi itse katkaista kierteen vaikuttamalla omaan tapansa toimia vuorovaikutuksessa. (Sinkkonen 2003, 74-76.)

Daniel Hughes, joka on perehtynyt lapsen kiintymistarpeisiin, kiintymyksen kehittymiseen ja ihmissuhteiden korjaaviin mahdollisuuksiin, painottaa terapeutin asenteen merkitystä lapsen kanssa työskentelyssä. Terapeutin asenteella tarkoitetaan tässä yhteydessä aikuisen kykyä uteliaisuuteen, hyväksyntään, empatiaan ja leikkisyyteen. Samantyyppisistä asenteista on kyse myös toiminnallisten menetelmien käytössä, jota käytämmekin vuorovaikutuksen lisäksi tutkimuksemme kohteena. (Känkänen 2013, 89.)

8.3 Riittävä vanhemmuus

Meidän on otettava opinnäytetyössämme huomioon myös käsite riittävästä vanhemmuudesta, koska vanhemmuudessa on erilaisia sekä kulttuurisia että yksilöllisiä piirteitä. Jokaisessa kulttuurissa vallitsevat tietyt käsitykset perheestä, vanhemmuudesta ja kasvatuksesta. Vanhemmat luovat perhekulttuurin, joka muodostaa lapsen kasvatusympäristön. Kasvatus voidaan nähdä toimintana, jonka tarkoituksena on sosiaalista yksilö tietyn yhteiskunnan jäseneksi. (Sinkkonen 2016, 320.)

Vanhemmuuden kuvan luominen tapahtuu julkisissa keskusteluissa tiedotusvälineissä, kirjallisuudessa ja tutkimuksissa. Näissä keskusteluissa syntyy vanhemmuuden kulttuurinen mallitarina. Vanhemmuuden mallitarina syntyy kasvatust-, hoito- ja sosiaalialan ammattilaisten ottaessa kantaa siihen, onko vanhemmuus riittävän hyvää, jotta sitä voidaan vahvistaa tukemalla vai niin huonoa, että puhutaan lasten huostaanotosta. Nämä keskustelut vahvistavat kulttuurista mallitarinaa hyvästä vanhemmuudesta sulkiensa samalla jotkut sen ulkopuolelle. (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 99.)

Jari Sinkkosen toimittamassa teoksessa ”Pesästä lentoon” (2003) Florence Smith tuo artikkelissaan esiin riittävän vanhemmuuden koostuvan turvallisuudesta, ennustettavuudesta, jatkuvuudesta ja vastuullisuudesta. Tottumukset, rutiinit ja aina samanlaisena toistuvat toiminnot jäsentävät aikaa sekä tilaa vauvan ja äidin välillä. Nämä asiat ovat alussa vuorovaikutuksen sisältönä ja ne ovat silloin ei-kielellisiä. Vanhemmuus on täten ennen kaikkea vuorovaikutusta. (Sinkkonen 2003, 320.)

Ennen perheosaston perustamista tehdyn Enroosin (2008) tutkimuksen mukaan suurin osa äideistä koki lapsen mukaan ottamisen vankilaan itsestäänselvyytenä. Äitien mukaan lapsen ja äidin tulee olla lähellä toisiaan ja siksi lapsen tulee olla vankilassa äidin kanssa. Lisäksi haastatteluissa tuli ilmi synnytyksen ja imetyksen merkitys sekä näkemys, jonka mukaan on itselle helpompaa olla lapsen kanssa vankilassa. Myös äidin henkisen hyvinvoinnin takia lapsen mukanaoloa vankilassa voidaan pitää erityisen tärkeänä asiana. Monet äidit olivat todenneet haastatteluissa, että vankilassa on vapaampaa olla, kun on lapsen kanssa. (Enroos 2008, 115-118.) Henkilökunnalla oli huoli osaston levottomasta ilmapiiristä ja sen vaikutuksesta lapseen. Lisäksi huolenaiheena oli, miten vauvaiän ylittäneiden lasten tarpeisiin pystytään vastaamaan. Työntekijät olivat huolissaan myös lasten hoidon tasosta. Äidit olivat muun muassa haluttomia ulkoiluttamaan lapsiaan ja kykenemättömiä reagoimaan lapsen tarpeisiin. (Rikosseuraamusvirasto 2008, 31.)

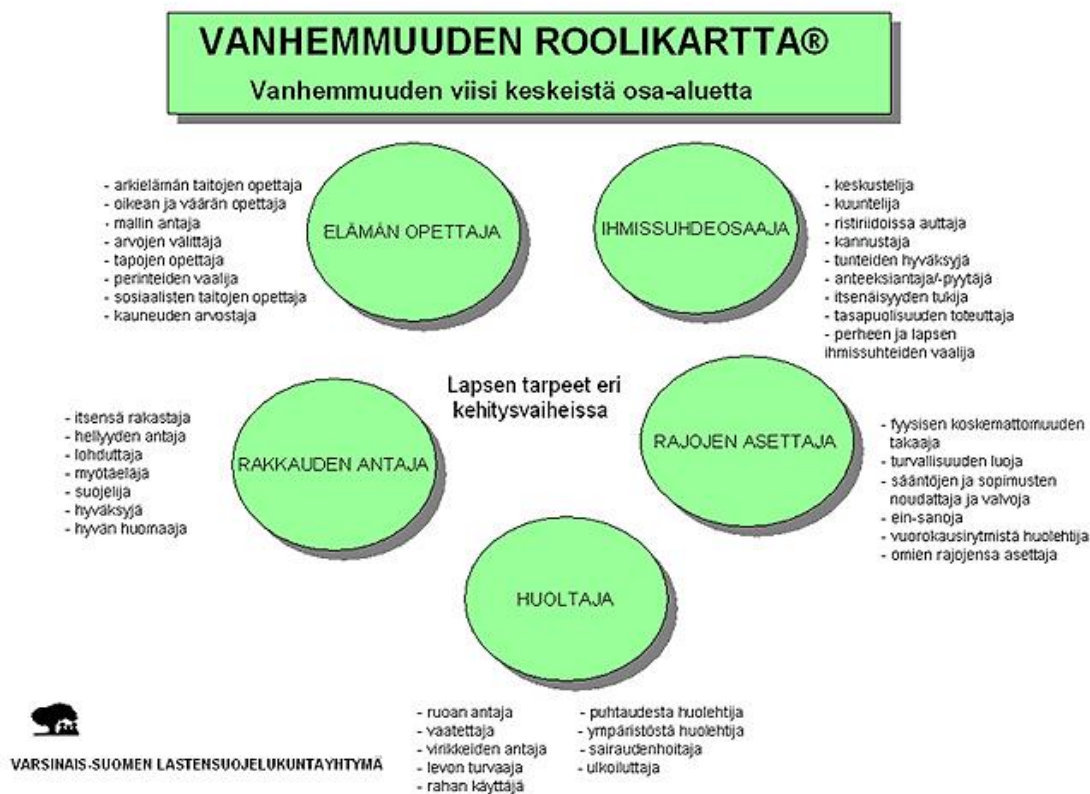
9 Vanhemmuuden roolikartta

Vanhemmuuden roolikartan ovat kehittäneet Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän perhetukikeskuksen henkilökunta. Roolikartta jäsentää vanhemmuuden sisältöä, mitä jokainen lapsi tarvitsee aina riippumatta eletävästä aikakaudesta. Vanhemmuuden roolikartta kunnioittaa vanhemmuuden arkista osaamista. Se on osoittautunut oivalliseksi itsearviointissa, vanhemmuutta pohdiskelevissa keskustelutilaisuuksissa, vanhemmuusryhmissä ja silloin, kun vanhemmuutta kuntoutetaan. Meidän tarkoituksenamme oli käsitellä vanhemmuuden roolikarttaa luovalla työotteella, jolloin kartta oli lähinnä vain meidän suunnitelmamme lähtökohta. Vanhemmuuden roolikartta asettaa myös kriteerit riittävän hyvälle vanhemmuudelle. (Rautiainen 2001, 3.)

Vanhemmuuden roolikartta pohjautuu Jacob Levy Morenon rooliteoriaan. Roolikartta on Morenon kehittämä työväline, jonka avulla voidaan tarkastella ihmisen sisäisiä roolisuhteita, esimerkiksi kuinka nainen toimii äitinä. Morenon rooliteorian mukaan rooli on sidoksissa yksilön persoonallisuuden kehitykseen, joten rooli on myös yksilöllinen. Roolilla on yhteys ihmiseen kohdistuviin odotuksiin ja ne tulevat tietoisiksi rooliodotusten kautta. Rooliodotuksista tulee vastavuoroisia, kun vanhempi odottaa lapsensa käyttäytyvän tietyllä tavalla ja heijastaa sanojen sekä ilmeiden avulla nämä odotuksensa lapseensa. Lapsi taas reagoi vanhemman odotukseen jollakin tavalla seuraten puolestaan oman roolinsa vaikutusta vanhempaan. Rooleja voi kehittää sekä omaksua läpi elämän ja jokaisella ihmisellä on käytössään useita rooleja. (Rautiainen 2011, 9.)

Vanhemman roolit rakentuvat laajasta roolien kokoelmasta, joka muodostuu hierarkkisesti kolmesta tasosta, jotka ovat motivaatoroolit, tavoiteroolit ja tekoroolit. Motivaatoroolit ovat nimetty seuraavanlaisesti: huoltaja, rakkauden antaja, rajojen asettaja, ihmissuhde-

osaaja ja elämän opettaja. Jokainen motivaatorooli jakautuu alaroleihin, jotka ovat tavoit-
teroleja. Hierarkian kolmas osa eli tekoroolit kuvaavat vanhemman toiminnan käytännöllistä
toteuttamista. Vanhemmuuden keskeisimmät roolit kypsyvät vanhemmuuden myötä ja erityi-
sesti vuorovaikutuksessa lapseen. (Ylitalo 2011,10-13.) Rikosseuraamusviraston ”Naiset näky-
viksi”- mietinnön (2008) mukaan vanhemmuuden taidoissa molemmilla sukupuolilla oli jossain
määrin ongelmia, mutta naisten vanhemmuuden taidot ja suhteet lapsiin arvioitiin heikom-
miksi kuin miesten. Huomionarvoista on myös se, että lähes kolme neljäsosaa naisvangeista on
kokenut läheissuhteissaan väkivaltaa joko nykyisessä suhteessaan tai elämänhistoriansa ai-
kana. (Rikosseuraamusvirasto 2008, 52.) Seuraavassa kuva vanhemmuuden roolikartasta (kuva
1).

Kuva 1 Vanhemmuuden roolikartta

10 Toiminnalliset menetelmät

Toiminnallisten ja taidelähtöisten menetelmien tavoitteena on käynnistää prosesseja, jotka
avaavat perheelle mahdollisuuksia heidän toivomalleen muutokselle. Elämyksellisessä työ-
kentelyssä oivallus syntyy kokemuksena toiminnassa ja sen kautta haetaan uutta suuntaa an-
taen perheelle mahdollisuus sen löytämiseen. Toiminnalliset menetelmät sisältävät enemmän

toimintaa kuin sanoja. Sanoja tarvitaan yleensä vasta työskentelyn purkamiseen ja kokemuksen jakamiseen muiden kanssa. Itsensä kanssa työskenteleminen on elämistä koskevien käsitysten, uskomusten sekä tunteiden työstämistä.

Virittäytyminen on tärkeä osa toiminnallisten menetelmien ohjaamisessa. Valmistautuminen täytyy tehdä huolellisesti, jotta osallistujat pääsevät paremmin irti arjesta ja mieli voi avautua tunteille. Työskentelyn jälkeen pitää palata takaisin nykyhytkeen purkamalla ja jakamalla kokemus sanallisesti. Purkamalla kokemuksia, osallistujille syntyy hahmotustapa, joka auttaa heitä löytämään uusia näkökulmia itseensä, työhön ja ihmissuhteisiin. Toiminnalliset menetelmät ovat ryhmätoiminnassa työskentelytapoja, joiden avulla tuetaan vuorovaikutusta, eli jakamista. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 193-194.)

Taidelähtöisiin ja toiminnallisiin menetelmiin kuuluvat muun muassa kuvataide, draama, musiikki, tanssi, liike sekä luova kirjoittaminen. Opinnäytetyössämme keskitymme kuvan ja draaman menetelmiin. Toiminnallisten menetelmien avulla voidaan rikastaa arkista kanssakäymistä, houkutellessa esiin tunteita ja kokemuksia sekä saada herätettyä aistit ja mieli. Välillä ajatuksia on vaikea pukea sanoiksi ja luovasta ilmaisusta voi silloin olla hyötyä. Toiminnallisia menetelmiä voidaan myös helposti soveltaa kenelle tahansa sopivaksi iästä, sukupuolesta tai kulttuurista riippumatta. Luovien menetelmien sekä taiteen soveltava käyttö onkin lisääntynyt huomattavasti viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana hyvinvointialoilla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan luovuudesta ja taiteesta onkin merkittävää apua esimerkiksi vuorovaikutussuhteen rakentumisessa aikuisen ja lapsen välille. (Känkänen 2015.)

Toiminnallinen menetelmä voi tuottaa myös välillisiä, terapeutisia vaikutuksia, vaikka kyse ei olisikaan terapiasta. Toiminnallinen kokeminen tai tekeminen voi olla hoitavaa, lohduttavaa sekä virkistävää. Mikäli toiminnan avulla pystytään kehittämään ilmaisutaitoja, ihmisen kommunikointi itsensä ja toisten kanssa paranee ja mahdollisuudet hyvinvoinnin kokemuksiin lisääntyvät. (Känkänen 2013, 34-35.)

Luovuuden esiin pääsyä saattaa estää psyykkiset puolustusmekanismit sekä suojautuminen ennalta oletettuja pettymyksiä, moitteita, tappioita tai itsensä nolaamista vastaan. Se täytyykin ottaa huomioon vankien kanssa työskennellessä, koska vangit ovat voineet rakentaa itselleen muurin, jonka taakse he piilottavat todellisen persoonansa. Naisvangit ovat usein myös kokeneet traumatisoivia kokemuksia elämässään. Luova käyttäytyminen rikkookin usein ihmisen luontaisia rajoja, mutta täytyy muistaa, että jokaisen rajat ovat erilaiset. (Uusikylä 2012, 44, 94.) Taidelähtöisten menetelmien käyttöön liittyy myös aina tietynlainen ennakoimattomuus (Känkänen 2013, 50).

10.1 Ohjaajan roolit

Jokainen ryhmä on erilainen, ja etenee omaa tahtiaan. Ryhmän ohjaamiseen liittyy monenlaisia tehtäviä ja niihin liittyy erilaisia rooleja. Ryhmän organisaattorina ohjaaja huolehtii ryhmän kokoontumisen käytännön järjestelyistä ja niiden toimivuudesta. Hän varaa tilat, suunnittelee aikataulun sekä pitää huolen siitä, että ryhmän jäsenillä on turvallinen ja hyvä olla tapaamisen aikana. Ohjaaja vastaa osaltaan ryhmän sääntöjen luomisesta ja niiden noudattamisesta. Ymmärtävänä kuuntelijana ohjaaja huolehtii ryhmän turvallisesta ilmapiiristä ja siitä, että ryhmäläiset kokevat tullessa tasavertaisesti kuulluiksi ja huomioon otetuiksi. Positiivisuuteen tähtäävä ilmapiiri on tärkeää, jos ryhmän jäsenet haluavat syventää keskusteluja ja rohkaistua kertomaan omia näkemyksiään. Ohjaajan merkitys on suuri keskustelun syventäjänä ja rohkaisijana. Jos ryhmässä on joku, joka vie paljon tilaa toisilta, tulee ohjaajan pyrkiä ohjaamaan keskustelua niin, että kaikki voivat osallistua. (Järvinen ym. 2012, 215-216.)

Ohjaaja toimii myös vaikuttajan roolissa, kun hän ohjaa ryhmää ja sen jäseniä tavoiteltuun suuntaan. Ohjaaja keskustelee ryhmän jäsenten kanssa siitä, miksi ryhmä on koolla ja mitä siltä odotetaan. Ryhmällä on aina perustavoite, kuten esimerkiksi vankien ja heidän lastensa vuorovaikutuksen tukeminen. Ryhmässä on aina myös tunnetavoite eli tavoite ryhmän yhteenkuuluvuudesta. Ohjaaja voi auttaa ryhmää kiinteytymään käyttämällä toiminnallisia menetelmiä, kuten me käytämme taidelähtöisiä menetelmiä meidän tutkimuksessamme. Ryhmäprosessin ylläpitäjänä ohjaaja tarkkailee ryhmän toimintaa sekä tapahtumia. Ohjaajan tehtäviin kuuluu tunnistaa ja puuttua ryhmän toimintaan negatiivisesti vaikuttaviin rooleihin. (Järvinen ym. 2012, 215-216.)

10.2 Sosiokulttuurinen innostaminen

Toiminnallisissa työpajoissamme on kyse myös sosiokulttuurisesta innostamisesta. Toiminnallisten menetelmien ohjaamisessa on otettava huomioon innostaminen. Sosiokulttuurista innostamista voidaan määritellä monella tapaa. Se on ihmisten elämänlaadun kehittämiseen liittyvien sekä osallistavaan pedagogiikkaan perustuvien sosiaalisten käytäntöjen yhdistelmä. Sen tavoitteena on edistää ihmisten omaa osallistumista kulttuuriseen kehitykseen luomalla tilanteita ja mahdollisuuksia ihmisten väliselle vuorovaikutukselle ja kommunikaatiolle. Innostaminen saa myös ihmiset liikkeelle, herättää tietoisuutta sekä organisoii toimintaa. (Kurki, Kurki-Suutarinen & Taruvuori 2010, 182-183.)

Innostaminen voidaan jakaa kolmeen ulottuvuuteen: pedagoginen, sosiaalinen ja kulttuurinen. Pedagogisen eli kasvatuksellisen toiminnan tavoitteena on ihmisen persoonallinen kehittyminen, asenteiden muutos, oman vastuun tiedostaminen, herkistyminen sekä motivaation

herättely. Sosiaalinen ulottuvuus keskittyy ryhmään ja yhteisöön. Se tuo ihmisiä yhteen ja ihmisten osallistamisen avulla liittää ihmiset yhteisöön ja yhteiskuntaan. Kulttuurinen toiminta tavoittelee ihmisten luovuuden ja monipuolisen ilmaisun kehittymistä. (Kurki ym. 2010, 188.)

Eri puolilla maailmaa tehdyt tutkimukset osoittavat, että vankila ei ”paranna”. Vangin sisäinen maailma muuttuu vankilassa niin, että on vaikeaa kehittää myöhemmin elämässä tarvittavia positiivisia taitoja. Vankilassa menetetään ne piirteet, jotka ovat yleisiä vankilan ulkopuoliselle kulttuurille. Sosiokulttuurinen innostaminen perustuu joka kerta ihmisten omaan osallistumiseen toiminnan suunnittelusta arviointiin asti. Innostajan tehtävä on olla katalysaattori, joka herkistää, yllyttää, rohkaisee, tukee ja motivoi yhteisön jäseniä osallistumaan. Innostaja rohkaisee ihmisiä kokemaan ja auttaa heitä hyötymään kokemuksistaan. Hän on kasvattaja, ja kasvattajan rooli yhdistää kaikki innostamisen ulottuvuudet. Innostajan ominaisuuksia on mietitty paljon ja ainoa ehdoton vaatimus on, että pitää olla itse innostunut. Innostaja tarvitsee hyvää itsetuntemusta ja kehittymistä sitä kautta kohti psyykkistä tasapainoa ja kypsyyttä. Hänen on myös luotettava ryhmänsä jäsenten ominaisuuksiin ja kykyihin ratkaista itse omat ongelmansa ja kehittyä eteenpäin. (Kurki-Suutarinen & Taruvuori 2010, 161-200.)

Vankilassa meidän oli tärkeää organisoida innostaminen hyvin. Otimme suunnitelmassamme huomioon, että vangit vierastavat muutosta. Toimintaan osallistuminen piti olla myös vapaaehtoista. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa ei saa myöskään olla pelkästään ajan viettämistä, vaan se tulee olla hyödyllistä monessa mielessä. (Kurki ym. 2010, 184-185.) Monien naisvankien elämässä on tapahtunut traumatisoivia kokemuksia. Naisen paha olo voi ilmetä esimerkiksi riehumisena, ahdistuksena tai masennuksena. Naisvangit kokevat myös erilaisia surun, häpeän ja syyllisyyden tunteita. Myös Granfelt toteaa tutkimuksessaan (2007, 131), että vankilaan joutuminen vaurioittaa naisvankien itsearvostusta sekä aiheuttaa häpeää. (Pehkonen & Väänänen-Fomin 2011, 221-222.)

11 Eettinen pohdinta

Sitouduimme opinnäytetyötämme tehdessä sekä työpajojen ohjaajina sosiaalialan arvoihin, joita ovat ihmisarvo, ihmisoikeudet sekä sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Nämä sosiaalialan eettiset periaatteet sisältävät ihmisen oikeuden ilmaista tunteitaan ja kielteisiä kokemuksiaan, arvostavan vuorovaikutuksen ja luottamuksen, itsemääräämisoikeuden, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden. Otimme jokaisen perheenjäsenen ainutlaatuisen kokonaisuuden huomioon ja huomioimme heidän voimavaransa ja vahvuudet. Sosiaalialan eettiset periaatteet sisältävät lisäksi epäoikeudenmukaisten toimintatapojen ja käytäntöjen vastustamisen sekä syrjinnän vastustamisen ja erilaisuuden hyväksymisen. Ammattietiikka on lakia laajempi käsite,

koska se ohjaa ammatillista toimintaa ja siihen liittyviä ratkaisuja valintoineen. (Talentia 2017, 7.)

Olimme selvittäneet ennen työpajojemme suunnittelua haastattelujen ja erilaisten tutkimusten avulla, että äideillä voi olla taustallaan traumoja, mielenterveys- ja päihdeongelmia ja erilaisia ahdistuksen tai häpeän tunteita. Olimme ohjaajina ja tutkijoina erittäin sensitiivisiä toiminnassamme ja toiminta oli tarpeeksi matalalla kynnyksellä suunniteltua, jotta perheiden olisi helppo osallistua. Olimme ennakkoluulottomia, kohtasimme perheet yksilöllisesti ja avoimesti luoden omalla toiminnallamme turvallisen ja luotettavan ilmapiirin. Meidän tehtävänä oli luoda sellaiset olosuhteet, että vanhempi kokisi onnistumisen kokemuksia itsestään sekä yhdessä lapsensa kanssa.

Sitouduimme toiminnassamme myös vankilan perheosaston arvoihin, joita ovat rohkeus, inhimillisuus, osallisuus, turvallisuus sekä oikeudenmukaisuus. Kohtasimme vanhemmat ihmisinä, emme rikollisina, koska tarkoituksenamme oli tuoda opinnäytetyssämme esiin myös yhdenvertainen ja kunnioittava kohtaaminen vankien kanssa. Aito kohtaaminen ja lämmin, arvostava vuorovaikutus kohottaa mielialaa sekä lisää toiveikkuutta (Mielenterveysseura 2017).

Opinnäytetyötämme varten tarvitsimme tutkimusluvan (Liite 3) Rikosseuraamuslaitokselta sekä lisäksi vanhempien suostumuksen (Liite 7), koska havainnoimme heitä. Lisäksi tarvitsimme suostumuksen tuotosten valokuvaukseen, koska halusimme julkaista tuotoksia opinnäytetyössämme. Heidän tuli olla tietoisia, että keräsimme tietoa juuri opinnäytetyötämme varten ja meidän tuli varmistaa, että he myös ymmärtävät, mitä olemme tekemässä.

12 Opinnäytetyön eteneminen

Tässä kappaleessa kerromme vaihe vaiheelta opinnäytetyömme toiminnallisen vaiheen etenemisen.

12.1 Aloitus

Meitä molempia on kiinnostanut työ vankilassa, erityisesti perheiden kanssa tehtävä työ. Vanajan vankilan perheosastosta löytyi vähän tietoja ja tutkimuksia. Vähäisten tutkimusten valossa näytti siltä, että lapset ovat varsin näkymättömiä ja lasten mukana oleminen vankilassa aiheutti ristiriitaisia tuntemuksia. Ristiriitaisuutta herätti se, että nämä vankilassa asuvat lapset elävät rajatumpaa elämää kuin vapaudessa elävät lapset. Meitä kiinnosti, miten lapset saavat riittävän tarvitsemansa turvalliseen kasvuun vankilaolosuhteissa, ja miten vankilassa asuvien perheiden hyvinvointia tuetaan. Mielestämme on erityisen tärkeää tukea vanhemman

ja lapsen vuorovaikutusta vankilassa, koska kiintymyssuhteella on suuri vaikutus lapsen tulevaisuutta ajatellen. Koemme, että perheiden syrjäytymistä voidaan ehkäistä osallistamalla heitä toimintaan, jonka tarkoituksena on tuottaa heille onnistumisen kokemuksia, rohkaista luovaan vuorovaikutukseen lapsen kanssa sekä auttaa heitä oivaltamaan uusia asioita itseltään ja lapsestaan.

Opinnäytetyömme alkoi, kun otimme yhteyttä Kanta-Hämeen perhetyö ry:n toiminnanjohtaja Sini Stoltiin kesäkuussa 2017. Hänen kauttaan saimme yhteyshenkilömme ja perheosaston vastaavan perhetyönohjaajan Jaana Wikgrenin yhteystiedot. Hänen kanssaan keskustelimme aluksi puhelimen välityksellä, minkälaista tutkimusta voisimme tulla tekemään vankilan perheosastolle. Meillä sekä Wikgrenillä oli samankaltaiset ajatukset siitä, että tutkimuksemme olisi jotakin luovaa ja toiminnallista. Päädyimme työpajatyöskentelyyn, koska sen kaltaiseen työskentelyyn vangit olivat Wikgrenin mukaan tottuneet.

Ajatuksenamme oli pitää työpajoja ainoastaan perheosastolla asuville perheille, koska halusimme tuoda opinnäytetyössämme esille nimenomaan nämä vankilan sisällä asuvat perheet. Kävimme perheosastolla kaksi kertaa vierailemassa sekä haastattelemassa Jaana Wikgreniä. Häneltä saimme tietoa siitä, millaista toimintaa perheosastolla on tähän asti ollut, sekä mitä pitää ottaa huomioon suunnitellessamme toimintaa perheosaston asukkaille. Keskeisessä asemassa suunnitelmassamme oli luoda mahdollisimman matalalla kynnyksellä olevaa toimintaa perheille. Toiminnallisissa työpajoissa oli tärkeää ottaa huomioon, että jokaisella kerralla olisi samanlainen aloitus ja lopetus. Tämä loisi turvallisuuden tunnetta vanhemmille. Lisäksi meidän oli ohjaajina otettava huomioon tauotus, koska vanhemmat eivät jaksavat välttämättä keskittyä pitkiä aikoja. Päätimme myös yhdessä Wikgrenin kanssa, että ryhmät olisivat avoimia, ja vanhemmat ilmoittautuisivat halutessaan niihin pajoihin, jotka heitä kiinnostavat. Koska työpajat toteutettiin vankilaolosuhteissa, piti luonnollisesti huomioida myös vankilan säännöt ja toimia niiden mukaisesti.

Jaana Wikgrenin mukaan perheosastolla on tarjolla toimintaa asiakasperheille, kuten vauvasirkusta tai voimaannuttavaa valokuvausta sekä erinäisiä keskusteluihin perustuvia ryhmiä vanhemmille. Wikgrenin kanssa sovimme pitävämme työpajamme Vanajan avovankilan alueella sijaitsevassa Zumba-salissa, joka tilansa puolesta eniten soveltuisi ryhmätyöskentelyyn. Vankilaan saapuessa ilmoittauimme aina vankilan päivystyksessä niin tullessa kuin lähtiessä.

Suunnitelmaseminaarimme pidettiin 14.12. 2017. Hyväksytyyn suunnitelman jälkeen lähetimme sähköpostin välityksellä tutkimuslupahakemuksen Rikosseuraamuslaitoksen erikoistutkija Peter Blomsterille. Hakemuksemme hyväksyttiin tammikuussa ja tutkimuslupa on liitteenä (Liite 3.) Tämän jälkeen pidimme yhteyttä Jaana Wikgreniin lähinnä sähköpostin välityksellä ja kävimme lähempänä työpajojen aloitusta mainostamassa niitä vankilan perheosastolla. Lisäksi

teimme mainoksen (Liite 4), jonka jätimme perheosaston seinustalle yhdessä ilmoittautumislomakkeen kanssa. Käydessämme mainostamassa työpajoja, kerroimme myös hieman mitä pajat pitivät sisällään. Emme kuitenkaan halunneet paljastaa liikoja, jotta pieni yllätyksellisyys säilyisi.

Olemme molemmat valinneet opintojemme alussa luovan opintopolun ja opintoihimme on sisältynyt erilaisia taidelähtöisiä kursseja, kuten musiikin, draaman ja kuvan pedagogiset mahdollisuudet -kurssit. Lisäksi olemme näillä kursseilla toteuttaneet erilaisia projekteja, jotka olemme itse suunnitelleet ja ohjanneet. Näissä projekteissa on korostunut luovien menetelmien hyöty, ja kuinka erilaiset asiakasryhmät ovat saaneet onnistumisen kokemuksia sekä lisää rohkeutta ilmaista itseään. Lisäksi olemme molemmat havainneet toiminnalliset menetelmät hyvänä välineenä ohjaajalle havainnoida ryhmän jäseniä ja oppia heistä uusia puolia. Meille oli siis heti hyvin selvää, että toiminnalliset työpajat sisältäisivät toimintaa taidelähtöisten menetelmien keinoin. Taiteellinen toiminta antaa mahdollisuuden symboliseen etäisyyteen sekä metaforiseen suojaan, jolloin voidaan käsitellä epäsuorasti vaikeita asioita. Luova toiminta mahdollistaa tekemisen ilon, kanavoi energiaa sekä luo tilaisuuden leikkisyyteen, mielikuvitukseen sekä tilaisuuden itsetunnon ja itseilmaisun vahvistamiseen. (Känkänen 2013, 99.)

12.2 Ennako-odotukset

Ennako-odotuksemme vankilasta sekä vangeista pohjautui eniten elokuvaan, tv-sarjoihin ja uutisotsikoihin. Tiesimme ennakkoon, että vangit saattaisivat olla eri kulttuureista. Lisäksi oletimme, että heillä saattaisi olla päihdeongelmia tai mielenterveysongelmia, joita myös lukemamme tutkimukset kertoivat. Ajattelimme heidän testaavan meitä jutuillaan ja oletimme, että he kokisivat heittäytymisen mielikuvituksen maailmaan haastavana.

Emme halunneet tietää vankien historiaa tai miksi he ovat vankilassa, koska sillä ei ollut merkitystä opinnäytetyötämme tehdessä. Halusimme kohdata heidät ihmisinä ja vanhempina, emme rikollisina. Tärkeää oli kuitenkin tiedostaa, että ryhmään osallistuvilla saattaisi olla tutkimusten ja perheosastolta saamamme tiedon mukaan päihde- ja mielenterveysongelmia. Lisäksi vangeilla on taustallaan usein jokin trauma tai raha- ja rakkaushuolia, jotka saattaisivat vaikuttaa heidän arkipäiviinsä heittelevästi.

Mietimme paljon sitä, miten matalakynnyksisiä harjoitteiden tulisi olla, ja miten perheosaston vanhemmat suhtautuisivat meihin ulkopuolisiin vierailijoihin. Ulkopuoliset ohjaajat voivat olla joskus etuus uutuuden viehätysten vuoksi, mutta myös haitta. Tämän ryhmän kohdalla uskoimme, että tulomme voisi olla etuus, koska tällaisia luovia työpajoja ei vankilassa ole

paljon ollut. Ajattelimme, että tutkimuksemme avulla voisimme tuoda esille luovien menetelmien hyödyn vuorovaikutusta tuettaessa. Lisäksi halusimme tutkimuksemme avulla selvittää, miten tämänkaltaiset työpajat tukevat lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhdetta vankilaolosuhteissa.

Koemme sekä omien että perheosaston ennako-odotuksien valmistaneen meidät tilanteeseen siten, ettemme tienneet mitä odottaa. Emme siis olettaneet työpajojen onnistuvan täydellisesti tai osallistujia olevan jonoksi asti. Pelkäsimme hieman myös sitä, että osallistumismäärä jäisi olemattomaksi tai vähäiseksi. Perheosaston työntekijät lupasivat innostaa vanhempia osallistumaan ja kävimme itsekin mainostamassa tulevia työpajojamme. Pieni jännitys oli kuitenkin koko ajan läsnä. Tulisiko kukaan?

12.3 Tavoitteet

Tavoitteenamme toiminnan ohjaajina oli tuottaa toiminnallisilla työpajoilla vanhemmille iloa vanhemmuudesta. Kun tuotetaan iloa vanhemmuudesta, ei avata vanhoja haavoja ja pyritään keskittymään tulevaisuuteen ja positiivisiin asioihin. Vangeilla saattaa päihde- ja mielenterveysongelmien lisäksi olla muun muassa ongelmia parisuhteessa ja raha-asioissa. On siis tärkeää keskittyä siihen, mikä on hyvää ympärillä. Toiminnallisten työpajojen tavoitteena oli pitää lapsi vanhemman mielessä toiminnan aikana, vaikka lapsi ei olisi itse toiminnassa mukana. Työskentely suunniteltiin siis lapsilähtöisesti, jotta näkökulma pysyisi lapsessa.

Tarkoituksenamme oli tuottaa perheille myös onnistumisen kokemuksia. Vanhemmilla voi olla taustallaan monia epäonnistumisen kokemuksia, jotka saattavat lamaannuttaa ja vaikuttaa vanhemmuuteen. Kun arkeen tuodaan kokemuksia, jotka tuottavat onnistumisia ja huomio viedään positiivisiin asioihin, voidaan kokemuksen kautta oivaltaa jotakin uutta. Onnistumisen kokemukset pieninäkin hetkinä voivat siis tuottaa iloa arkeen. Yhtenä tavoitteenamme oli tuoda vankilaan ja perheosastolle uutta näkökulmaa näiden toiminnallisten menetelmien kautta. Toivomme tämän opinnäytetyön tulosten tuottavan tietoa siitä, miten toiminnalliset menetelmät tukevat lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta vankilaolosuhteissa, ja mitä tulee ottaa huomioon niitä ohjatessa.

Tavoitteenamme on ollut myös oman ohjaajuuden kehittäminen, koska ohjaajan persoonalla ja toiminnalla on suuri vaikutus toiminnallisten menetelmien ohjaamisessa sekä sosiaalialalla työskennellessä. Ohjaajina meidän pitää olla sensitiivisiä ja huomioida myös mahdollinen vanhempien tuottama sanaton viestintä. Vuorovaikutus on aina kahdensuuntaista. Ammatilliselle kuuntelijalle ei riitä, että hän oppii vain kuuntelemaan asiakkaansa toiminnallista kieltä. Ohjaaja viestittää toiminnallaan. Yhdessä tekeminen, yhdessä kokeminen, voi olla joidenkin asi-

akkaiden kanssa paljon tuottavampaa kuin yhdessä puhuminen. (Vilen ym. 2002, 218.) Tavoitteenamme ohjaajina on tuottaa vanhemmille aitoa iloa ja onnistumisen kokemuksia sekä rohkaita heitä vuorovaikutukselliseen toimintaan lapsen kanssa tukien samalla vanhemmuutta toiminnallisuuden avulla. Lisäksi ohjaajina koemme tekevämme tärkeää ennaltaehkäisevää työtä syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Pyrimme ohjaajina siihen, että ryhmässä tapahtuvien harjoitteiden ja keskustelujen avulla vanhemmat oivaltavat uusia asioita itsestään ja vanhemmuudestaan. Kun tuemme vanhemmuutta, tuemme samalla myös lapsen hyvinvointia. Ohjaajina meidän on huomioitava myös mahdollisuus jakaa harjoitteiden herättämiä ajatuksia. Keskustelulle pitää antaa tilaa ja ohjaajina meidän tulee huolehtia siitä mahdollisuudesta, että keskusteluun voidaan palata seuraavilla kerroilla.

Olemme olleet opintojemme aikana ohjaajina mukana erilaisissa projekteissa, joissa on käytetty toiminnallisia menetelmiä ja kokemuksemme on ollut positiivinen. Lisäksi meillä on työkokemusta ohjaajana toimimisesta lasten parissa. Olemme molemmat luovia ja spontaaneja, ja koemme, että siitä on myös hyötyä, kun pyrimme innostamaan vanhempia yhdessä tekemiseen. Lisäksi työskentelyottemme on rauhallinen ja pyrimme saamaan jokaisen äidin ja lapsen näkyväksi sensitiivisellä toiminnallamme.

13 Toiminnalliset työpajat vankilassa

Tässä kappaleessa kerromme jokaisesta viidestä ohjaamastamme työpajasta mielestämme tärkeimmät harjoitteet. Lisäksi tuomme esille työpajoissa tekemiämme havaintoja sekä työpajoihin osallistuneiden huomiota ja kokemuksia. Haluamme korostaa, että kaikki havainnot ja pohdinnat perustuvat meidän omiin havaintoihin ja tulkintoihin. Lähdemateriaalina käytämme havainnointilomakkeita, jotka täytimme jokaisen kerran päätteeksi sekä työpajoihin osallistuneiden palautteita. Perustelemme harjoitteitamme ja niiden valintaa teorian avulla.

Toteutimme opinnäytetyömme työpajoissa. Työpajoja oli viisi ja jokaisella kerralla teimme yhdessä vanhempien ja lasten kanssa erilaisia toiminnallisia harjoitteita, joiden tarkoitus oli tukea vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta. Työpajat toteutettiin vankilan tiloissa ja tapasimme perheet kerran viikossa. Perheillä tarkoitamme perheosastolla asuvia vanhempia, ja lapsia, jotka asuvat myös siellä. Työpajojen kesto oli noin 1,5 tuntia. Työpajat olivat suunniteltu niin, että kaksi niistä oli pelkästään äideille ja kolme työpajaa vanhemmille ja lapsille. Suunnittelimme työpajat tavoitteellisesti jokaiselle kerralle. Suunnittelun apuna käytimme hyväksi havaittua suunnitelmapohjaa (Liite 5).

14 Tunteillakin on väriä -työpaja

Ensimmäinen työpajamme ”Tunteillakin on väriä” pidettiin tiistaina 20.3.2018. Tämä työpaja oli tarkoitettu pelkästään perheosaston vanhemmille. Meitä jännitti hieman ensimmäisellä kerralla. Ihmettelimme itse, että jännitys oli hyvin vähäistä. Emme yhtään tienneet mitä odottaa. Toisaalta olimme käyneet perheosastolla tutustumassa jo muutamaan otteeseen ja tavanneet muutamia vanhempia ohi menen. Tämä ehkä madalsi jännitystä, koska ensivaikutelma perheistä osastolla vieraillessa oli hyvä. Vanhemmat vaikuttivat tuolloin ystävällisiltä ja keskustelevilta. Yhteyshenkilömme Jaana Wikgren kertoi meille ennakkoon, että vangit saattaisivat testata meitä. Lisäksi heidän mielialansa saattaisivat heittelehtiä työpajojen aikana, koska he ikävöivät lapsiaan. Olimme myös valmistautuneet siihen, että he saattaisivat kokea häpeän tai nolouden tunteita, eivätkä välttämättä ottaisi osaa harjoitteisiimme.

14.1 Työpajan kuvaus

Halusimme tämän ensimmäisen työpajan olevan vain äideille, jotta he voivat rauhassa tutustua meihin ja me heihin. Tämä vanhempien oma kerta tarjosi myös meille oivan mahdollisuuden havainnoida vanhempien omaa heittäytymiskykyä ja kuinka he osallistuvat toimintaan. Teemana tällä ensimmäisellä kerralla oli tunteet sekä niiden tunnistaminen. Vanhemmuuden roolikartassa tunteet sisältyvät rakkauden antajan sekä ihmissuhdeosaajan rooleihin. Menetelmämme oli kuva ja taide, koska tukea antavassa kuvataidetuokiossa voidaan tavoitella tunteiden pukemista konkreettisempaan, kuvalliseen muotoon. Tällainen taideterapeuttinen lähestyminen voi olla avuksi, jos on tarve keskittyä itseensä, tarve tulla kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi, tarve kuluttaa aikaa hyödyllisesti ja luovasti tai tarve olla: hyväksyä, vahvistaa ja voimistaa itseä. Kuvataidetuokioihin osallistuminen ei vaadi vanhemmilta taiteellista osaamista. Vuorovaikutusta helpottaa, mikäli heillä on etukäteen kiinnostusta asiaan, mutta kiinnostuksen puute ei ole este kuvalliseen tuokioon osallistumiseksi. Kuva on menetelmä, mikä voi helpottaa keskustelua ja se sopii vuorovaikutuksen välineeksi kenelle tahansa, joka kokee, että sen kautta on turvallisempaa tai helpompaa ilmaista itseään. (Vilen ym. 2002, 239-241.)

Tavoitteenamme oli tuottaa vanhemmille onnistumisen kokemuksia, rentoutumista arjen keskelle sekä mahdollisuutta ilmaista itseään kuvan menetelmän avulla. Lisäksi tarkkaan suunniteltujen toimintojen tavoitteena oli herättää keskustelua omista tunteista, äitiyden herättämisestä tunteista sekä tunteista lasta kohtaan. Vuorovaikutuksessa on tärkeää tunnistaa toisen ihmisen tunnetiloja ja olla myös tietoinen omista tunteistaan sekä niiden vaikutuksesta vuorovaikutukseen. Vanhemman yhtenä tehtävänä on auttaa lasta tunnistamaan tunteensa ja tulemaan toimeen niiden kanssa. Vanhemman tulee kuunnella, ymmärtää ja välittää sekä jakaa tunteita lapsensa kanssa. Täydellistä vanhempaa tai vuorovaikutussuhdetta ei kuitenkaan ole olemassa. Riittävän hyvä on riittävää. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2018.)

Halusimme tämän työpajan avulla havainnoida, kuinka vanhemmat tunnistavat lastensa tunteita ja miten avoimesti he puhuvat omista tunteistaan. Olimme valmistautuneet ohjaajina siihen, että vanhemmat eivät tahtoisi välttämättä tunteistaan puhua vieraille, joten päätimme helpottaa puhumista kuvien avulla. Tulostimme käyttöömmä Mahti-tunnekortit, joita voidaan käyttää monella eri tavalla. Me päätimme käyttää niitä fiilisten kertomiseen sekä virittäytymiseen työpajoissamme.

Ensimmäisellä kerralla perheosasto tarjosi osallistujille kahvia ja keksiä, ja tämä tuntuikin oivalta tavalta aloittaa uuden ryhmän kanssa. Paikalle saapui hyvissä ajoin viisi äitiä, jotka vaikuttivat hyvin sanavalmiilta ja he alkoivatkin heti juttelemaan meille. Vanhemmat ottivat meihin heti kontaktia ja heitäkin varmasti helpotti, että olimme nähneet aikaisemmin, vaikkakin vain ohimennen. Alkutunnelmat pitivät sisällään huumoria, mutta vanhemmat olivat hyvin valppaina myös puhelimiensa kanssa. He vahtivat puhelimiaan, koska lapset olivat tämän ensimmäisen pajan aikana vapaahetoistyöntekijöiden hoivissa.

Kahvien ja keksien jälkeen siirryimme piiriin tuoleille istumaan. Hämmennyimme erään äidin kommentista, kun hän oletti, että kaksi korkeampaa tuolia olisi meille ohjaajille. Vastasimme hänelle, että kaikki tuolit ovat vapaita ja mihin tuoliin vaan voi istua. Koimme, että hän asetti meidät ohjaajat jollain tapaa itseään arvokkaammaksi. Aloitimme työpajan kertomalla, keitä olemme ja miksi olemme pitämässä työpajoja. Jaoimme äideille myös saatekirjeet (Liite 6) ja suostumuslomakkeet (Liite 7) allekirjoitettaviksi.

Paperihommien jälkeen oli aika aloittaa toiminta. Aloitimme virittäytymisellä ja koska lapset eivät olleet tällä kerralla mukana, halusimme kuulla, miten äidit heitä kuvailevat luonnonilmiöiden avulla. Äidit saivat kertoa, mikä luonnonilmiö kuvaisi lastaan ja sen jälkeen vielä äitiä itseään. Kun itsestä kertominen tapahtuukin mielikuvituksen kautta, kuten luonnonilmiön avulla, voi kertominen olla helpompaa. Tähän olisi toiminut myös kuvat erilaisista luonnonilmiöistä, mutta halusimme havainnoida miten spontaanisti vanhemmat lähtevät virittäytymiseen mukaan. Tämän virittäytymisen tarkoituksena oli herätellä mielikuvitusta sekä miettiä lapsen luonnetta tai temperamenttia. Osa äideistä lähti tähän mielikuvitusleikkiin innokkaan oloisesti mukaan ja eräät miettivät osin muidenkin puolesta, kun osalla äideistä oli vaikeuksia keksiä luonnonilmiöitä. Meille ohjaajille jäi tunne, että heidän oli helpompi keksiä kuvaava luonnonilmiö lapsestaan kuin itsestään. Kun tuli äitien vuoro kuvata luonnonilmiöllä itseään, osa äideistä kuvasi samassa solussa asuvaa ennemmin kuin itseään.

Tämä oli meille hyvä hetki testata vanhempien kykyä käyttää mielikuvitusta ja heittäytymistä, kuten oli tarkoituskin. Tämän harjoitteen aikana ryhmässä oli selkeästi parikin johtajatyyppejä, jotka mielellään johdattelivat keskustelua ja olivat enemmän äänessä. Pari äitiä oli hiljaisempia ja antoivat muille tilaa.

Luonnonilmiöiden jälkeen pyysimme äitejä miettimään, mitä tunteita heissä herää, kun he katsovat lastaan. Olimme ripustaneet seinälle Mahti-tunnekortteja avuksi ja jokaisen äidin tuli valita sieltä yksi kortti. Olimme ennakkoon valinneet korteista positiiviset kortit näkyville, koska tarkoituksenamme oli tehdä toimintaa ilon kautta. Tarkoituksenamme oli virittää positiivista keskustelua lapsista. Sen jälkeen jokainen sai näyttää valitsemaansa kortin ja kertoa, mitä tunnetta se tarkoittaa. Jokaisen saatua kerrottua tunteen, keskustelimme vielä yhdessä siitä, kuinka äitiys aiheuttaa monia tunteita, niin negatiivisia kuin positiivisiakin. Kaikki tunteet ovat kuitenkin täysin sallittuja ja erään äidin sanoin ”tunteet ei ole rikos”. Äidit valitsivat kortteja nauraen ja huumorintaju onkin tärkeä vanhemman ominaisuus. Kertoessaan tunteistaan, vanhemmat kuitenkin vakavoituivat.

Virittäytymisen jälkeen otimme maalit esiin ja annoimme ohjeeksi maalata perheille omat toteemit. Toteemi oli ryhmälle hieman vieras sana, mutta ryhmästä nousi ajatus vaakunasta ja tartuimme siihen. Ryhmäläiset siis suunnittelivat ja toteuttivat oman perheen vaakunan, jossa otettiin huomioon myös mahdollinen kumppani sekä lapset, jotka eivät asu perheosastolla. Ryhmä asettui maalamaan tiiviisti viereen. Vaakunan maalaamiseen käytettiin maalia ja annoimme mahdollisuuden käyttää siveltimen sijasta myös muita tarvikkeita maalaamiseen, kuten pillejä, tikkuja tai pehmeitä askartelupalloja. Ohjeistimme käyttämään niitä värejä, jotka ilmaisivat heidän tunteidensa värikirjoa. Osalle vaakunan ideointi tuntui tapahtuvan helposti, osalle tuntui idea jäävän hieman epäselväksi. Koska ryhmä oli tiiviisti vierekkäin, vaakunoissa oli jotakin samankaltaista, mutta jokainen oli kuitenkin omanlaisensa. Apuna vaakunan ideoisessa käytettiin myös aikaisemmin puhuttuja luonnonilmiökuvauksia. Maalaaminen sujui hyvässä hengessä ja äidit tuntuivat nauttivan tekemisestä. Osa halusi tehdä enemmänkin ja annoimme tähän mahdollisuuden, koska tuntui, että he alkoivat päästä vauhtiin maalaamisessa.

Vaakunoiden maalaamisen jälkeen siirryimme takaisin piiriin keskustelemaan. Tarkoituksenamme oli jatkaa tunnekeskustelua ja pohtia yhdessä tuliko äideille uusia tunnetiloja mieleen maalatessa. Keskustelimme vanhemmuuden negatiivisista tunteista, jotka lähtivät ryhmästä. Negatiivisista tunteista nousi muun muassa huono omatunto, kun äiti käy erilaisilla vankilan kursseilla, eikä ehdi nähdä lastansa. Keskustelu poukkoili myös muihin aiheisiin ja huomasimme, että ryhmä on niin kova keskustelemaan, että rajaamista tarvittaisiin jatkossa enemmän. Ryhmässä kaikki saivat puheenvuoron, mutta vanhemmissa oli niin hiljaisia kuin johtaviakin keskustelijoita. Heillä oli selkeästi kova puhumisen tarve. Eli vaikka toiminnallisuus saa ajatukset hetkeksi muualle, he tuntuvat kaipaavan myös kuuntelua. Tähän puhumisen tarpeeseen luultavasti vaikutti myös päivän tapahtumat, joista kuulumme ennakkoon vankilalla.

Keskustelutuokion jälkeen oli aika ”puhaltaa yhteen hiileen” (Kuva 2). Tämä toiminta tuntui tulevan juuri oikeaan aikaan negatiivisten asioiden purkamisen jälkeen. Käytimme jäljelle

jääneet tunnevärit ja jaoimme äideille pillit. Kannustimme heitä nyt puhaltamaan yhteen hiileen, koska niin perheet tekevät, ja tässä tapauksessa äidit. Jokainen väri edusti siis eri tunnetta ja maalit sekoittuivatkin hienosti teoksessa tuoden esille sen, kuinka tunteetkin voivat vaihdella nopeasti. Äidit innostuivat pilleillä puhaltamisesta kovasti ja teoksesta tuli kaikkien mielestä todella hieno. Meidän piti välillä rauhoittaa tilannetta, jotta äidit muistaisivat hengittää välillä. Äidit antoivat teokselle nimen ”Minuutti ja mieli”, koska erästä äitiä lainaten, tunteet menevät heillä kuin vuoristorataa, ja mieli muuttuu minuutissa.

Kuva 2 Yhteen hiileen puhaltaminen

Lopuksi jokainen valitsi mahti-tunnekorteista vielä sellaisen kortin, joka kuvasi sen hetkistä tunnetta. Tässä vaiheessa otimme käyttöön myös negatiivisia tunteita esittävät tunnekortit, koska kaikki tunteet ovat sallittuja. Osalla oli jo kiire oman lapsensa luo ja osa kiitteli, että sai ajatukset muualle toimintojen aikana.

14.2 Yhteenveto

Täytimme työpajan jälkeen omat havainnointilomakkeemme ja keskustelimme havainnoitamme. Meidän näkökulmasta tämä työpaja tarjosi äideille rentouttavan ja hauskan toiminnallisen hetken. Haasteena meillä oli keskustelujen rajaaminen sekä materiaalien huono saatavuus. Työskentely olisi ollut meidän ohjaajien näkökulmasta sujuvampaa, jos olisi ollut käytössä enemmän maaleja ja vesipiste. Kuvallisessa ilmaisussa on tärkeää, että materiaalit ovat hyviä, koska esimerkiksi värien loppuminen saattaa latistaa innokkuutta toimintaan. Ryhmä kuitenkin vaikutti tyytyväiseltä loppusaannoksiinsa. Eräänlaisena haasteena koimme myös ryhmän ailahtelevaisuuden, ja eräänlaiset sisäpiirit ryhmän sisällä. Ryhmä vaikutti heittäytymiskykyiseltä, ja siitä me hieman yllätyimmekin positiivisesti. Positiivista oli myös se, kuinka

koimme saaneemme äitien luottamuksen pajan lopussa, koska he purkivat joitakin vankilassa kokemiaan asioita meille.

Pyrimme ohjaajina ohjaamaan keskusteluvuorot kaikille, mutta tuloksena tällä ensimmäisellä kerralla oli, että keskustelua oli paljon päällekkäin ja vanhemmat johdattelivat toisiaan vastaamaan. Me ohjaajat olimme ehkä hieman hämillämme, koska olimme olettaneet, että meidän tulisi houkutella vanhempia vastaamaan kysymyksiin. Oletuksemme pohjautui omiin ja vankilan ennako-odotuksiin siitä, kuinka vangit mahdollisesti käyttäytyvät vieraiden pitämissä ryhmissä. Tosin oletimme heidän myös testaavan meitä joillakin jutuillaan, mutta tämänkaltaista ei kuitenkaan tapahtunut ensimmäisellä kerralla.

Äidit kokevat työpajat yleisesti raskaaksi, koska heillä on erilaisia muunlaisia ryhmiä, missä käyvät ja kokevat tällöin huonoa omaa tuntoa, koska eivät ole lastensa kanssa. Innostavan toiminnan tulisi olla vapaaehtoista, mutta vanhempien kommenttien perusteella meille jäi vaikutelma, että heiltä edellytetään näihin erilaisiin ryhmiin osallistumista. Osallistumalla he voisivat omien sanojensa mukaan hyötyä jollain tavalla, mutta ovat pettyneet, kun ovat osallistuneet ja mitään hyötyä ei heidän mukaansa osallistumisesta ryhmiin ole ollut. He eivät viitanneet kommentteillaan juuri meidän työpajoihin, vaan kertoivat meille yleisesti kokemuksistaan ja aistimme keskustelussa turhautumista. Lisäksi vanhemmat kertoivat, että heidän pitää käydä ilmoittautumassa päivystyksessä klo 19.00 mennessä, ja kokivat työpajamme ajankohdan siksikin haastavana.

Kuinka tämä paja sitten tuki vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta? Tunneasiat eivät tuntuneet olevan vanhemmille mitenkään uusi aihe, ja heidän tuntui olevan helppo puhua positiivisista tunteista. He tuntuivat pysyvän myös aika turvallisella alueella ja kertoivat tunteista mallintaen muita. He myös puhuivat mieluusti muita asioita, jotka eivät liittyneet teemaan. Kovin syvälle tunnekeskusteluun emme siis päässeet. Syvällinen keskustelu vaatisi kuitenkin useamman työpajan toteutuksen. Vaakunan avulla keskitimme ajatukset kuitenkin omaan perheeseen, ja työskentelyn lomassa äidit vaihtoivat ajatuksiaan perheestään ja siitä, ketkä kokevat perheekseen. Kaiken kaikkiaan koimme tukevamme vuorovaikutusta tarjoamalla äideille hetken omaa aikaa mukavan tekemisen parissa ja ryhmän keskustelujen avulla äidit saivat myös vertaistukea, vaikka aiheet eivät aina tunteita käsitelleet. Kuten eräs äiti asian ilmaisi ”minuutti ja mieli”. Samainen äiti myös kiitteli, kun sai ajatukset muualle, koska hänellä oli ollut kertomansa mukaan todella huono päivä.

Kuvat olisivat ehkä auttaneet äitejä tuottamaan enemmän itsestään ja lapsestaan. Kuvien avulla kuvailut olisivat olleet luultavasti myös monipuolisempia. Osa lapsista oli vielä pieniä vauvoja, joten äidit saattoivat kokea tämän mielikuvitusharjoitteen hankalaksi. Keskustelu oli huumorinsävytteistä erityisesti niiden äitien osalta, jotka vaikuttivat tuntevansa toisensa jo paremmin.

Meistä oli mielenkiintoista havainnoida, että vaikka tilaa olisi ollut, vanhemmat asettuivat maalaamaan vaakunoita lähelle toisiaan. He olivat peilien edessä pienessä rykelmässä. Pohdimme tämän johtuvan mahdollisesti siitä, että he viettävät niin paljon aikaa toistensa kanssa samassa rakennuksessa. Eli he ovat ikään kuin yksi perhe, jotka hakevat mahdollisesti turvaa toinen toisestaan.

Maalaaminen voi tarjota tekijälle mahdollisuuden ajatusten jäsentämiseen ja se voi myös rauhoittaa. Äideillä oli kova ikävä lapsiaan, mutta tuntui, että maalaamisen aikana tämä ikävä unohtui, kun oli tekemistä. Puhelimia ei enää vahdattu tässä vaiheessa kuten alussa, jolloin äideillä oli huoli siitä, kuinka lapset pärjäävät hoitajiensa kanssa. Sääntöjä loimme toiminnan lomassa, koska aikataulu oli tiukka.

15 Hei, me kylvetään värissä -työpaja

Toinen työpajamme ”Hei, me kylvetään värissä” pidettiin tiistaina 27.3.2018. Tämä työpaja oli tarkoitettu perheosaston sekä vanhemmille että lapsille. Teemana oli vuorovaikutus. Vanhemmuuden roolikartassa vuorovaikutus sisältyy kaikkiin rooleihin: elämän opettajaan, rakkauden antajaan, huoltajaan, rajojen asettajaan sekä ihmissuhdeosaajaan.

15.1 Työpajan kuvaus

Työpajaan oli ilmoittautunut ennakkoon viisi vanhempaa lapsineen, mutta paikalle saapui kuitenkin vain kaksi äitiä ja lasta, ja iältään lapset olivat 1-2-vuotiaita. Vanhemmat olivat myös itse hieman hämmentyneitä osallistujamäärästä, koska toinen vanhemmista kertoi heidän puhuneen päivällä viidestä osallistujasta. Meille ohjaajille tämä ei tullut yllätyksenä, koska olimme keskustelleet vastaavan perhetyönohjaajan Jaana Wikgrenin kanssa ennakkoon siitä, että olosuhteet saattavat muuttua päivien aikana perheosastolla. Vanhemmat saattavat olla väsyneitä, koska yöt voivat olla rikkonaisia, saattaa tulla sairastumisia ja päivän mielialatkin vaikuttavat motivaatioon. Kuten jo viime työpajamme aikana havainnoimme keskustelujen pohjalta, äidit kokevat työpajoihin osallistumiset välillä myös raskaiksi ja ajankohdan hankalaksi. Helpottaaksemme raporttimme kirjaamista ja perheiden anonyymiyden säilyttämistä, nimesimme äidit äiti A:ksi ja äiti B:ksi.

Tämän työpajan teemana oli vuorovaikutus ja menetelmänä värikyly. Värikyly on kuvataidetoiminnan muoto, jossa vauvat ja heidän vanhempansa pääsevät tunnustelemaan ja käyttämään erilaisia materiaaleja sekä väri- ja maalausaineita. Värikyly perustuu värien ja materiaalien moniaistiseen kokemuksellisuuteen, vuorovaikutukselliseen työskentelyyn sekä hetkessä olemiseen. Kyseessä on yhdessä tekemisen tapahtuma, ja vauva on aina keskipisteenä.

Työpajassa edetään materiaalien ja värin kokemisesta, havaitsemisesta ja tunnustelusta itse tuotettuun jälkeen. Olennaista ei ole suoritus ja lopputulos, vaan aistiminen ja kokeileminen. (Setälä 2011, 14-15.)

Kun vanhemmat lapsineen saapuivat tilaan, asetuiimme piiriin lakanan ympärille lattialle. Työpajamme alkoivat jokaisella kerralla piiriin asettumalla. Aloitimme kysymällä tuttujen Mahti-tunnekorttien avulla päivän fiilikset. Vanhemmat tulivat työpajaan kertomansa mukaan hyvillä fiiliksellä. Seuraavaksi oli aika virittäytyä tulevaan värikylyyn ilmapallojen ja taustalla soivan musiikin avulla. Lapset alkoivat tässä vaiheessa itkeä, koska olimme vieraita aikuisia ja toiselle lapsista myös tila oli uusi. Myös musiikki vaikutti tulevan liian äkkiä lapsille. Tunnelma oli tässä vaiheessa hieman hämmentävä. Me ohjaajat myös ohjasimme ensimmäistä kertaa jotakin sellaista, mistä meillä ei ollut kokemusta aikaisemmin.

Toinen äideistä, äiti A kertoi lapsensa olevan hitaasti lämpenevä, ja molemmat lapset tankkasivatkin hellyyttä ja lohdutusta äitiensä sylissä hetken ja katselivat ilmapalloja kaukaa. Äiti A vaikutti olevan hieman hämillään siitä, että lapsi ei kiinnostunut ilmapalloista, vaan halasi äitiään tiukasti. Hetken päästä tämä lapsi juoksi pitkin salia. Kerroimme äiti A:lle, että on hyvä antaa lapsen tutustua vieraaseen tilaan ja antaa hänelle mahdollisuus juosta tilaa ympäri. Ajoittain tämä lapsi juoksi takaisin äitinsä luo ja suukotteli häntä. Pikkuhiljaa hän alkoi myös ottamaan kontaktia meihin ohjaajiin ja hymyilemään meille. Tarjosimme ilmapallojen lisäksi saippuakuplia, joista tämä äiti A:n lapsi innostui hetkeksi.

Kuva 3 Värikylymateriaalit

Kun lapset olivat ihmetelleet palloja ja kuplia tovin, oli aika siirtyä itse asiaan. Oli vuorossa värikyly. Olimme hankkineet kylpyä varten vauvan soseita. Äiti A:n lapsi ei ollut alkuun olleenkaan kiinnostunut värikylystä, vaikka kerrankin annettiin lupa sotkemiseen. Äiti A yritti kovasti innostaa lastaan ja houkutteli häntä eri tavoin toimintaan. Hän maalasi itse ja otti

myös siveltimen roiskien sillä väriä pitkin lakanaa, jotta olisi saanut lapsen mukaan toimintaan. Lapsi kävi katsomassa, mutta lähti tämän jälkeen uudelle tutkimusmatkalle. Äiti A kertoi tämän toiminnon olevan kivaa ja hän miettikin, että voisiko tätä kokeilla myös perheosastolla omassa asunnossa. Ehdotimme hänelle, että lapselta voi myös riisua sukat, mikäli hän innostuisi kävelemään soseiden keskelle. Tästäkään lapsi ei oikein innostunut aluksi. Äiti A kertoi, että lapsi ei tykkää sotkemisesta. Lasta häiritsee pienetkin ruoantähteet iholla. Äidin yllytettyä jo tovin, lapsi alkoi kiinnostumaan soseista hieman ja testasi maalausta sormin. Olimme varautuneet tätä kertaa varten myös siveltimillä, mikäli joku lapsista ei sietäisi käsissään sosetta.

Äiti B:n lapsi istui lakanalla ja maistoi soseita ja teki erilaisia jälkiä käsillään lakanan. Välillä hän kävi juoksemassa myös pitkin salia, mutta palasi pian takaisin. Äiti ei juuri osallistunut, vaan lähinnä katsoi vierestä iloisen näköisenä, kun lapsi söi ja puuhasi. Äidin ja lapsen vuorovaikutus oli vähäsanaista mutta äiti katseli lastaan ja lapsen perään hymyillen. Hän kertoi meille, että lapsi ei koskaan syö kyseisiä soseita asunnolla, mutta nyt syö niitä innoissaan. Hän vitsailikin laittavansa lapsen lattialle syömään, jos kerran tällä tavoin saa hänet syömään. Äiti B ei yrittänyt omalla toiminnallaan innostaa lasta virittäytymään ilmapallojen tai saippuakuplien kanssa. Äiti B ja lapsi tuntuivat kuitenkin nauttivan taustalla soivasta musiikista, ja lapsi tanssikin paikallaan äidin katsoen ihailien vierestä.

Lopuksi asetuiimme piiriin ja vuorossa oli h-hetki, eli höyhenhetki. Olimme valinneet loruksi *”silmä, silmä, nenä, suu, poski, poski, leukaluu. Käsi, käsi, massu ja napa. Jalka, jalka, varpahat. Silmä, silmä, nenä, suu, sinuun kaikki ihastuu.”* Molemmat äidit sivelivät höyhenellä lorun mukaisesti lapsia. Molemmat lapset asettuivat äitien syliin rauhoittumaan ja vaikutti siltä, että lapset nauttivat kosketuksesta. Meistä ohjaajistakin tilanne näytti liikuttavalta ja lopetus tuntui todella oikealta tähän hetkeen. Kosketus lisää ihmisen hyvinvointia vähentäen stressiä, ärtyneisyyttä ja levottomuutta. Kosketuksen puute näyttäytyy keskittymisvaikeuksina, aggressiivisuutena, ahdistuneisuutena, masennuksena tai riippuvuutena nautintoa aiheuttaviin aineisiin. Kosketusaisti kehittyy ihmisen aisteista ensimmäisenä ollen myös aisti, joka säilyy pisimpään elämässä. Kosketus on myös voimakas sanattoman viestinnän muoto ja kosketuksen kautta lapsi säätelee tunteita ja tuntemuksiaan. (Väestöliitto 2018.)

15.2 Yhteenveto

Haasteena koimme, että tila ei ollut toiselle lapselle entuudestaan tuttu. Annoimmekin hänelle aikaa ja tilaa tutustua rauhassa tilaan. Olimme myös varautuneet viiteen osallistujaan, mutta koska päivät perheosastolla vaihtelevat, tilanteet muuttuvat. Ajatellen hitaasti lämpe-

nevää poikaa, osallistumismäärä oli hyvä. Positiivista oli huomata, kuinka valitsemamme materiaalit tuntuivat olevan juuri oikeanlaiset tälle kohderyhmälle. Nämä materiaalit tuntuivat sopivan juuri tällaisille 1-2-vuotiaille lapsille.

Äiti A:n lapselle värikylpy oli ensimmäinen ja mikäli tällaista toimintaa olisi jatkossakin, uskomme, että tämä hitaasti lämpenevä lapsikin pääsisi äidin kanssa nauttimaan värikylystä. Äiti A kertoikin meille, että ”Kiva tehdä jotain muuta, kuin istua lapsen kanssa osastolla.” Jäimme pohtimaan, olisiko jotain taidelähtöisiä menetelmiä mahdollista lisätä heidän arkeensa pieninä hetkinä perheosastolle. Nämä hetket olisivat vuorovaikutusta tukevia luovia hetkiä arjessa, vaikka omaohjaajan kanssa. Tämä kuitenkin vaatisi ehkä jo uuden tutkimuksen siitä, voisiko tällaiset hetket arjessa olla mahdollisia vankilan perheosastolla.

Vanhemmat ovat perheosastolla suorittamassa rangaistustaan, mutta haluamme huomioida erityisesti lapset. Toisen työpajamme jälkeen me ohjaajat keskustelimme tuntemuksistamme. Koimme molemmat ristiriitaisia tuntemuksia muun muassa siitä, että lapset asuvat vankilassa vanhempiensa kanssa, mutta toiminta tuntuu vanhempien mukaan olevan vähäistä. Äiti A:n kommentti oli jäänyt meidän molempien mieleen päällimmäisenä. Hän kertoi tämän toiminnan olleen hyvää vaihtelua sisällä istuskelulle.

Meille molemmille jäi tästä työpajasta hyvä mieli. Kun osallistujaperheitä oli vain kaksi, oli meillä ohjaajilla hyvää aikaa havainnoida. Jos perheitä olisi ollut viisi, olisi meidän ollut jo paljon haastavampaa havainnoida toimintaa. Lapset olivat tähän toimintaan hyvän ikäisiä, eivät liian pieniä tai isoja. Heillä oli myös tilaa temmeltää. Olisi ollut varmasti haastavampaa värikylpeä isommalla porukalla, koska silloin isompien lasten olisi pitänyt jatkuvasti varoa askeliaan ja äitien olla valppaana. Tämä työpaja antoi siis ehkä ihanan rauhoittumishetken näille vanhemmille, kun heidän lapsensa saivat paistatella kahdestaan valokeilassa tällä kertaa.

Kuva 4 Värikylpytuotos

16 Äitien niksinurkka

Kolmas työpajamme ” Äitien niksinurkka” oli vuorossa tiistaina 3.4.2018. Olimme tällä kertaa soittaneet perheosastolle samana päivänä ja saamamme tiedon mukaan paikalle olisi tulossa luultavasti kaksi äitiä, koska yksi vapaaehtoinen lastenhoitaja oli sairastunut. Tämän pajan tarkoituksena oli käyttää draaman menetelmiä. Muutimme kuitenkin suunnitelmaa hieman, koska kahden osallistujan kanssa emme olisi saaneet kovin kummoista aikaan. Lisäsimme siis höysteeksi hieman muovailuvahaa. Niksinurkassa teemana oli äitien ja lasten tarpeet ja niitä lähestyttiin keksintöjen avulla. Vanhemmuuden roolikartassa tarpeiden huomioiminen sisältyvät rakkauden antajan, huoltajan ja rajojen asettajan rooleihin. Hieman jännitystäkin oli alkuun ilmassa, koska pajamme alkamisaikaan paikalle ei ollut saapunut vielä ketään. Äidit saapuivatkin hieman myöhässä, mutta olimme iloisia siitä, että he tulivat.

16.1 Työpajan kuvaus

Aloitimme tuttuun tapaan piirissä ja pyysimme vanhempia valitsemaan tämänhetkisen fiilikortin Mahti-tunnekkortista. Äidit kertoivat olevansa hieman väsyneitä, koska edellisenä yönä eivät olleet saaneet nukutuksi. Mekin kerroimme omat fiiliksemme kuvien avulla, koska on tärkeää, että ohjaajatkin osallistuvat toimintaan, mikäli se koetaan tarpeelliseksi. Ohjaajat voivat omalla toiminnallaan rohkaista ryhmän jäseniä toimimaan ja osallistumaan. Fiiliskieroksen jälkeen lähdimme kulkemaan tilassa. Koska paikalla oli vain kaksi äitiä, ja tarkoituksena oli luoda mahdollisimman turvallinen ilmapiiri ilmaista itseään, Mari osallistui myös tähän toimintoon. Tia jäi ohjeistamaan ja havainnoimaan. Jos olisimme molemmat osallistuneet toimintaan, olisi ollut vaikea havainnoida vanhempia.

Lähdimme siis kävelemään tilassa ensin omana itsenämmä, kunnes Tia ohjeisti kuvittelemaan olemaan oma lapsi, ja miettimään miten lapsi liikkuisi tässä tilassa. Lisäksi liikuimme innostuneena lapsena, kiukuttelevana lapsena sekä väsyneenä lapsena, jota äiti tulee lohduttamaan ja sitten lapsi nukahtaa. Äidit nauroivat ja liikkuvat koko ajan lähekkäin, mutta liikkuvat ohjeistuksen mukaan. He myös mallinsivat jonkin verran Mari-ohjaajaa. Haastavinta tämä virittäytyminen tuntui olevan äidille, jonka lapsi oli vielä vauvaikäinen. Kehotimme häntä miettimään, miltä se liikkuminen hänen lapsella voisi tulevaisuudessa näyttää. Kysyimme tämän virittäytymisen jälkeen tunnelmia tästä harjoitteesta. Toinen äideistä kertoi ”oli vähän outoa, mutta ihan kivaa”. Heillä ei keskustelun mukaan ollut kokemusta tämänkaltaisista mielikuvitusharjoitteista.

Tämän jälkeen kokoontuimme piiriin ja tällä kertaa molemmat ohjaajatkin osallistuivat, koska harjoite saattoi olla ennakkoon ajateltuna haastava vanhemmille. Kyseessä oli lahjan anto, jossa yksi muovailee käsillään jonkun asian ja antaa sen seuraavalle. Se, kuka lahjan saa, vastaa antajalle ”Kiitos tästä” keksien samalla mikä lahja voisi olla. Lahjansaaja siis

päättää, mikä lahja on. Se voi olla mitä vain. Tämän harjoitteen tarkoituksena on heittää ai-vot narikkaan. Pohjustimme äideille, että tässä harjoitteessa ei ole oikeaa eikä väärää vas-tausta. Muutimme tehtävää myös hieman omaan teemaamme sopivammaksi ja lahja olisi jo-takin sellaista, mitä vanhempana tarvitsisi. Vanhemmat lähtivät tähän hienosti mukaan. Me ohjaajina aloitimme näyttäen esimerkillä, mitä se voisi olla. Lahjakierroksia tulikin muutama ja vanhemmat keksivät muun muassa vaipanvaihtokoneen, energiakoneen, silmäpussien pois-tolaitteen, nukutuslaitteen jne.

Kun lahjat olivat annettu, siirryimme muovailuvahojen äärelle. Tarkoituksena oli suunnitella ja muovaila jokin uusi mullistava keksintö, jota vanhempi tarvitsee ja toinen sellainen, mistä lapsi hyötyisi. Keksintöjen ideoiminen ja muovailu sujui huumorisävytteisen keskustelun lo-massa. Äidit tuntuivat tuntevansa toisensa jo hyvin. Molemmat kuitenkin suunnittelivat kek-sintönsä itsenäisesti. Toinen äiti keksi pienen mietinnän jälkeen sellaisen keksinnön, jolla voisi jakaa itsensä kahtia niin, että toinen osa olisi lapsen kanssa ja toinen tekisi kotitöitä. Tämän keksinnön hän nimesi ajantasaajaksi. Äiti kertoi, että kokee aina huonoa omaa tuntoa, kun ei ole lapsen kanssa. Hänen toinen keksintönsä oli lapselle. Siihen oli koottu kaikki, mitä lapsi tarvitsee hyvään elämään. Äiti kertoi, että vaikka vanhemmat olisivat eronneet, lapsella olisi silti isä ja äiti ja kaikki tarvitsemansa. Hän nimesi keksinnön taatuksi tulevaisuudeksi. Toisen äidin keksintöjä olivat energialataamo, josta äiti voisi tankata energiaa tarvittaessa. Lasta varten hän loi keksinnön nimeltään ”säännöt ja rutiinit”, joita jokainen lapsi tarvitsee.

Kuva 5 Keksintöjä

Lopuksi päädyimme tekemään äänimaisemaa ”mölinäkone”-periaatteella keksinnöistä. Mö-linäkoneharjoitteessa mietitään yhdessä jokin aihe tai teema, mistä aletaan tuottaa ääntä. Mölinäkone etenee siten, että yksi osallistuja aloittaa pitämään ääntä, minkä kokee tähän ai-heeseen kuuluvan. Jokainen osallistuja liittyy tähän mölinäkoneeseen vuorollaan omalla kek-sityllä äänellään. Tätä jatketaan, kunnes kaikki ovat yhtyneet mölinäkoneeseen. Helpotimme

heittäytymistä mölinäkoneeseen hieman, ja päätimme tuottaa ääntä yhtäaikaaisesti. Valitsimme molemmilta äideiltä yhden keksinnön ja me ohjaajat liityimme mukaan tekemään ääntä, koska kahden kesken tämä harjoite ei olisi toiminut. Päätimme, että katsomme kaikki alaspäin ja vaihtoehtona oli myös sulkea silmät. Tämä mölinäkone käynnistyi samanaikaisesti, eli aloimme tuottamaan ääntä samaan aikaan. Emme halunneet, että he kokevat epämieluisaa oloa, joka voi tulla, mikäli olisimme päätyneet tuottamaan ääntä vuorotellen niin, että lopuksi kaikki olisivat pitäneet ääntä samaan aikaan. Kun olimme tehneet äänet molempien äitien keksinnöistä, toinen äiti ehdotti, että tekisimme vielä mölinäkoneen Mari-ohjaajan muovailemasta äitien superviitasta. Harjoite tuntui huvittavan äitejä, mutta he heittäytyivät hienosti mukaan ja tuottivat erilaisia ääniä.

16.2 Yhteenveto

Mölinäkoneen jälkeen oli aika lopettaa työskentely. Kysyimme lopuksi äitien fiiliksiä tästä kerasta. Kuulimme tälläkin kerralla kommentin täysin eri äidin suusta, joka vahvasti aikaisempaa kokemusta siitä, että perheosastolla tarvittaisiin tämänkaltaista toimintaa äideille ja lapsille. Kommentti oli ”on tää nyt kivempaa, ku löhötä tuolla osastolla”. Lisäksi toinen äiti kertoi toiminnan vieneen ajatukset hetkeksi muualle ja kiitteli meitä ohjaajia siitä.

Äideillä oli kova puhumisen tarve fiiliskierroksen jälkeen. Ohjeistimme heitä puheensorinan keskellä kääntymään omien ohjaajiensa puoleen asioissa, jotka tuntuivat kovasti heitä haittaavan. He eivät kuitenkaan kokeneet voivansa kääntyä ohjaajan puoleen ja syynä oli ilmeisesti jonkinlainen luottamuspula ohjaajia kohtaan. Keskustelujen lomassa he kertoivat meille ohjaajilla olevan myös kiire ja heidän kertomuksistaan saimme kuvan, että he kokisivat jollain tavalla eriarvoista kohtelua osastolla. Meidän on kuitenkin huomioitava se, että emme työskentele osastolla perheiden kanssa ja nämä kokemukset pohjautuvat ainoastaan näiden äitien kokemukseen. Koemme kuitenkin tärkeänä tuoda esiin vanhempien kokemuksia, koska näillä kokemuksilla voi olla vaikutusta myös lapsiin ja perheen jaksamiseen vankilassa.

17 Ei ne aaveet, vaan ne haaveet

Neljäs työpajamme järjestettiin tiistaina 10.4.2018. Teemana tällä kertaa oli haaveet ja unelmat. Koemme tämän teeman kuuluvan erityisesti rakkauden antajan rooliin, koska hyvän huomaaminen oli tässä työskentelyssä keskiössä. Tavoitteenamme oli luoda mukava vuorovaikutushetki äidin ja lapsen välillä sekä mahdollistaa unelmien näkyväksi tuominen. Olimme saaneet perheosastolta ennakkoon tiedon viidestä osallistujasta. Osa perheistä oli kuitenkin sairastunut ja estyneet tulemastakin. Työpajamme osallistui loppujen lopuksi kaksi äitiä ja kaksi lasta. Lapset olivat hyvin eri-ikäisiä, vastasyntynyt sekä leikki-ikäinen. Nimesimme nämä äidit

äiti A:ksi ja äiti B:ksi helpottaaksemme raporttimme kirjoittamista. Jaoimme havainnoinnin ja ohjaamisen siten, että toinen keskittyi enemmän havainnoimiseen ja toinen ohjaamiseen. Kumpikin oli kuitenkin läsnä tilanteessa koko ajan ja perheiden saatavilla.

17.1 Työpajan kuvaus

Heti alkuun havaitsimme, että äiti B:llä oli vaikeuksia liikkumisen kanssa, joten meidän tulisi muuttaa alkuperäistä suunnitelmaamme. Lisäksi heti alkuun äiti B:n vauva teki tarpeensa vaippaan ja äidillä ei ollut varavaippaa mukanaan. Kun mietimme tämän ongelman ratkaisua yhdessä äitien kanssa, koimme, että he jollain tavalla arkailivat pyytää apua perheosastolta. Kun ehdotimme, että me voimme soittaa osastolle ja pyytää apua, äidit suostuivat tähän. Me ohjaajat koimme, että olisi myös meidän tehtävä toimia tässä välikätenä. Vauvan tarpeisiin tulisi vastata välittömästi ja tilanne näytti siltä, että ilman meidän väliintuloa vauva olisi joutunut olemaan likaisissa vaipoissa tarpeettoman kauan. Ennen puhelua he kuitenkin keskustelivat keskenään siitä, että pitäisi sanoa laukun unohtuneen, ettei siitä sitten tulisi valituksia ohjaajilta. Lisäksi äiti A totesi ”kyl ne joutaa, kun ne vaan istuu siellä”. Tian soitettua osastolle, unohtunut vaippakassi tuotiin saliin.

Vaippaongelman ratkettua, aloittelimme tuttuun tapaan Mahti-tunnekorteilla. Äidit kertoivat tulleen ihan hyvillä mielin. Äiti B oli ehkä hieman varautunut aluksi meidän suhteen, mutta työpajan edetessä hän vaikutti rentoutuvan. Olimme suunnitelleet alun virittäytymiseen tilassa liikkumisen yhdessä lapsen kanssa. Lapsi kulkisi tässä harjoitteessa äitinsä sylissä ja mielikuvituksen avulla lennettäisiin kuvitteellisella lentokoneella tulevaisuuteen miettien mitä, kaikkea tulevaisuudessa voisi olla. Äiti toimisi lentokoneena ja lapsi olisi kyydissä. Jokaisella osallistujalla olisi mahdollisuus ehdottaa jotakin, miten lentokone liikkuisi tulevaisuuteen matkustettaessa, tulisiko tulevaisuudessa vastaan kuoppia ja mäkiä, tuulia tai sateita. Koska Äiti B:n lapsi oli vasta vauva ja tämän äidin liikkuminen oli myös hieman hankalaa, päätimme jättää liikkuvan virittäytymisen pois.

Pääasiallisena tehtävänä tällä työpajalla oli tehdä haavetaulu käyttäen erilaisia kuvaleikkeitä ja koristeluun oli värillisiä tikkuja, papereita ja hileitä. Ennen haavetaulun tekemistä kyselimme äitien tulevaisuuden haaveita. He kertoivat odottavansa parempaa tulevaisuutta sekä toivoivat olevansa parempana esimerkkinä lapsilleen. He molemmat kertoivat, että eivät oikein osaa tai uskalla ajatella muuta kuin vankilasta pois pääsyä sekä normaalia arkea.

Haavetaulun pohjaksi oli tarkoitus piirtää oman lapsen ääriviivat. Annoimme äideille myös vaihtoehdon olla piirtämättä ääriviivoja, mikäli se koettaisiin hankalaksi. Tarjosimme myös apuamme piirtämiseen sekä vaihtoehtona voisi myös painaa jalanjälkiä tai kädenjälkiä paperiin ikään kuin kehyksiksi. Molemmat äidit päättivät piirtää lapsensa, äiti A vieläpä hyvin

päätäväisesti. Hänen lapsensa oudoksui paperia, eikä suostunut siihen menemään. Äiti A kertoi, että hän on päättänyt piirtää lapsensa, vaikka lapsi ei siitä tykkäisi. Hän tuntui tietävän mitä teki ja kertoi, että lapsi itkee varmasti hetken, mutta sitten rauhoittuu. Tia oli mukana auttamassa Äiti A:ta ääri viivojen piirtämisessä. Lapsi itki piirtämisen ajan, mutta äiti ja me ohjaajatkin koimme, että tämä oli hänen ikäänsä ja temperamenttiinsä liittyvää luonnollista käytöstä. Kun piirtäminen loppui, lapsi lopetti itkemisen ja jatkoi tyytyväisenä leikkejään. Äiti ja lapsi A:n välinen vuorovaikutus oli hyvin luontevaa ja vaikka lapsi ei vielä puhunut, he tuntuivat ymmärtävän hyvin toisiaan.

Äiti B oli aika hiljainen ja etäinen aluksi. Hänen ja lapsen välinen vuorovaikutus oli myös hyvin vähäistä. Hän ei paljon katsonut lastaan ja lapsi oli paljon lattialla matolla. Lapsi itki ajoittain vaimeasti ja äiti laittoi hänelle tutin suuhun ja kertoi lapsen haluavan huomiota. Lapsi ei ollut myöskään paljon sylissä työpajan aikana. Hän piirsi vauvansa ääri viivat Tia avustuksella ja totesikin piirtämisen jälkeen järkyttyneensä, kuinka iso vauva jo on. Lapsen piirtäminen tuokin lapsen näkyväksi vanhemmalle eri tavalla. Molemmat äidit kokivat lapsiensa näyttävän jo paljon isommilta kuin olivat ajatelleet heidän olevan.

Kuva 6 Haavetaulut lasten ääri viivoista

Piirtämisen jälkeen vanhemmat koristelivat ja täyttivät lapsiensa ääri viivat perheen yhteisillä haaveilla. Äiti A koitti houkutellessaan lastaan yhdessä koristelemaan ja lapsi toikin äidin pyynnöstä kuvia ja koristeita äidille. Äiti B leikkasi sekä sommitteli kuvia paperille vauvan maatessa matolla. Äiti A otti vauvan syliinsä siksi aikaa, kun äiti B liimasi ja koristeli lapsensa muotoista haavetaulua. Kun haavetaulut olivat valmiit, katselimme niitä yhdessä (Kuva 6 ja Kuva 7). Pyysimme äitejä kertomaan haaveistaan. Äiti A sanoitti haaveensa olevan seesteinen elämä ja toivoi lastensa pysyvän yhdessä. Äiti B kertoi kuviansa avulla haaveilevansa läsnäolosta, matkustelusta sekä perhe-elämästä ja toivoi olevansa parempi äiti.

Lopuksi laitoimme esille Hyvän mielen kortit. Jokainen valitsi nurinpäin olevista korteista kolme korttia. Korteissa luki aina jokin hyvää mieltä tuottava lause, jota sai halutessaan avata muille. Molemmat äidit vaikuttivat pohtivan omia korttejaan. Äiti B sai muun muassa kortin ”Suojaudun häiritseviltä asioilta ja ihmisiltä”, jota hän reflektoi niin, että hänen tulisi luottaa omiin vaistoihin ja pysyä erossa ikävistä ihmisistä. Äiti A sai muuan muassa kortin, jossa luki ”Voin tehdä myös päinvastoin kuin ajattelin”. Hän liitti lauseen tämänhetkiseen vankilassaoloon ja totesi tekevänsä seuraavalla kerralla eri tavalla, vankilaan hän ei enää halua.

17.2 Yhteenveto

Tämä kerta lisäsi meidän ristiriitaisia ajatuksia siitä, että perheosastolla äiti olisi äiti sekä vanki. Mutta lapsi ei ole vanki ja lapsen edun kannalta koemmekin nämä toiminnalliset työpajat hyödyllisiksi. Haasteena koimme tällä kertaa hyvin eri-ikäiset lapset. Ääriviivojen piirtäminen vaikutti kuitenkin sopivalta toiminnalta molemmille perheille. Kun menetelmät ovat suunniteltu vastaamaan lapsen ikään sopivaksi, voivat vanhemmat hyötyä esimerkiksi omaohjaajan kanssa yhdessä tekemisestä. Meidän ajatus siis yhteisestä tekemisestä perheosastolla vain vahvistui. Tämänkaltainen toiminta loisi oivan mahdollisuuden keskustella ohjaajan kanssa tekemisen lomassa ja syventää vanhempien ja ohjaajien välistä luottamusta. Tärkeimmäksi koemme etenkin sen, että nämä toiminnalliset hetket olisivat ohjattuja. Olisiko perheosaston päiväohjelmaan mahdollista lisätä tämänkaltaista toimintaa?

Vaipanunohdustilanne sai meidät pohtimaan perheosastolla vallitsevaa vanhemman ja ohjaajien välistä luottamusta. Olimme jo edellisen työpajan aikana havainneet eri äitien kertomuksissa viitteitä siitä, että he jättävät jonkin verran kertomatta asioita ohjaajille. Meidän näkemyksemme mukaan tämä saattoi johtua jonkinlaisesta luottamuspulasta ohjaajia kohtaan tai sitten heidän välisessä viestinnässä saattaisi olla katkoksia. Ymmärrämme vanhempien olevan vankeja eivätkä he saa mitään erityiskohtelua. Kun vapaudessa oleva äiti unohtaa vaipan kotiin, ei sitä välttämättä hänelle kukaan toimita vaan on huolehdittava itse. Toki näin on vankilaolosuhteissakin. Jäimme kuitenkin pohtimaan, kuinka paljon vanhemmilta jää kertomatta tärkeitäkin asioita ohjaajilleen, mikäli kokevat, että heitä syyllistetään tai heitä ei uskota.

Toimintojen ohessa keskustelimme äitien kanssa siitä, millaiselta tällaiset paja ovat vaikuttaneet. Äiti A kertoi, että on mukavaa, kun pääsee pois osastolta tekemään jotain. He kertoivat, että osastolla on joskus harvoin jotain yhteistä toimintaa perheille. Aamupiirit kuuluvat jokapäiväisiin rutiineihin ja siellä äitien mukaan lauletaan aina sama laulu. Kysyttäessä, olisiko perheosaston tarpeen kehittää toimintaa lapsille ja vanhemmille, äiti A vastasi tämän olevan kuitenkin vankila. Hän kuitenkin painotti, että lapsia ajatellaan perheosastolla aina

ensin. Äiti B koki, että asiat voisivat olla huonommin, ja ilmaisi onnellisuutta ja kiitollisuutta siitä, että saa olla lapsensa kanssa yhdessä.

18 Letkeät hetket ja veikeät vesselit

Viides ja samalla viimeinen työpajamme ”Letkeät hetket ja veikeät vesselit” oli tiistaina 17.4.2018. Tämä kerta oli tarkoitettu vanhemmille ja lapsille yhteisesti. Tämä toimintakerta oli suunniteltu vanhemmuuden roolikartan rakkauden antajan sekä ihmissuhdeosaajan roolien ympärille. Olimme edellisillä kerroilla mainostaneet vanhemmille, että tulisimme kokoamaan työpajoissa tehdyt teokset näyttelyksi tälle viimeiselle kerralle. Vanhemmat saivat myös itsenäisesti tehdyt tuotokset mukaan osastolle. Lisäksi olimme pyytäneet perheosaston Jaana Wikgreniä varaamaan jotakin tarjottavaa työpajaan. Osallistujia oli ennakkotietojemme mukaan ilmoittautunut viisi äitiä ja lasta. Kun saavuimme vankilalle, saimme kuulla osallistujia tulevan kaksi tai kolme perhettä. Olimme jollain tavalla laskevaan osallistujamäärään jo totuneet ja samanlainen kaava tuntui toistuvan. Tilanteet tuntuivat vaihtelevan edelleen perheosaston perheillä ja pohdimme, tulisiko innostamiseen perheosastolla kiinnittää enemmän huomiota. Olimme kutsuneet myös ohjaajia paikalle katsomaan taidenäyttelyä. Toivoimme voivamme taidenäyttelyn avulla hieman herätellä ohjaajien omaa innostusta toiminnalliseen tekemiseen perheiden kanssa. Lisäksi koimme tärkeäksi, että perheiden kanssa joka päivä työskentelevät ohjaajat näkisivät, kuinka upeita teoksia perheet olivat saaneet aikaiseksi. Saimme ennen työpajan alkua tiedon, että ohjaajat tekisivät retken taidenäyttelyyn jossain vaiheessa.

18.1 Työpajan kuvaus

Paikalle saapui yksi äiti vauvansa kanssa viideltä. Hän kertoi meille, että vain he ovat tänään paikalla. Olimme hieman hämmentyneitä, koska oletimme perheitä tulevan enemmän. Olimme tätä kertaa varten suunnitelleet virittäytymiseen muun muassa lahjanantoa sekä Joo-leikkiä. Joo-leikin ideana on se, että ryhmä liikkuu tilassa ja osallistujat saavat vapaasti ehdotella esimerkiksi ”Ollaanko koiria?”, johon kaikki huutavat ”Joo”. Sitten kaikki liikkuvat ja äännelevät omanlaisena koirana. Jokainen saa siis vapaasti ehdottaa liikkumistapoja tai tehtäviä asioita ja ehdotukseen vastataan aina kuorossa ”joo!”. Olimme perheitä varten ajatelleet muuttaa tätä leikkiä niin, että lapset liikkuisivat äitien sylissä ja ehdotuksissa otettaisiin lapset huomioon, jotta leikkiminen olisi lapsista mahdollisimman hauskaa.

Luonnollisesti meidän tuli hieman muuttaa suunnitelmaa. Äiti kiersi taidenäyttelyn ja palasi tunnekorttien luokse. Jätimme virittäytyvät leikit sivuun ja aloitimme äidin kanssa tuttujen

Mahti-tunnekorttien kanssa kuulumiskierroksen. Äiti kertoi tyytyväisenä, että he olivat molemmat nukkuneet pitkät päiväunet vauvan kanssa. Tämän jälkeen siirryimme matolle lattialle, jossa pidimme satuhieronta-hetken. Satuhieronta on lapsilähtöistä, luovaa ja helposti arkeen sovellettavaa. Satuhieronnan kautta lapset sekä aikuiset ovat saaneet positiivista vahvistusta kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille, tavan rentoutua ja hengähtää yhdessä. Sadut ja tarinat yhdistetään kosketukseen sekä kevyeen hierontaan. Hieronnan keskeisimmät tavoitteet ovat lapsen itsetunnon ja ihmisarvon tukeminen, rauhoittuminen ja rentoutuminen, läsnä oleva vuorovaikutus sekä luovuuden löytäminen voimavaraksi. (Satuhieronta 2018.) Totesimme äidille, että hän voisi ottaa vauvan sellaiseen asentoon, jossa vauva viihtyisi parhaiten. Mari-ohjaajan ”vauvana” toimi Tia-ohjaaja ja Mari näytti hierontaliikkeitä mallina koko ajan Tian selkään. Taikapuu-satu oli peräisin Satuhieronta.fi-sivustolta.

Äidin syöttäessä vauvaa, paikalle saapuivat kaksi perheosaston ohjaajaa sekä toinen äiti, jolla oli taaperoikäinen lapsi. Ohjaajat kiersivät katsellen Tian opastamana taidenäyttelyä. Päätimme tässä vaiheessa kokeilla uudestaan satuhierontaa, koska kertaus on opintojen äiti ja taaperoikäinen lapsi saattaisi innostua siitä enemmän. Paikalle saapunut toinen äiti, äiti B liittyi lapsensa kanssa seuraamme. Vauvan kanssa jo kertaalleen hierontaa kokeillut äiti A halusi myös kokeilla uudestaan. Äiti B:n lapsi tuntui nauttivan hieronnasta ja sekä äiti että lapsi hymyilivät ja nauroivat hierontaa tehdessä. Äiti A:n vauva rauhoittui myös hierontaan, kun hänen tarpeensa oli tyydytetty. Hieronnan jälkeen otimme esiin höyhenet ja loruttelimme ”Silmä, silmä, nenä, suu”-lorun yhdessä kahteen kertaan. Äiti A toivoi loruttelun jälkeen äänne ohjaajille, että tätä lorua voitaisiin käyttää myös perheosastolla. Äiti A totesi olevansa kyllästynyt perheosaston aamupiirin jokapäiväiseen ”pikkuiset kultakalat”- lauluun. Ohjaajat ilmaisivat meille tahtovansa lorun paperille, joten kirjoitimme sen heille ylös. Lopuksi pyysimme paikalla olleita vanhempia täyttämään palautelomakkeet.

18.2 Yhteenveto

Meitä harmitti kovasti, kun viimeinen kerta oli näin hajanainen. Toisaalta koimme tehneemme yhden osallistujan tyytyväiseksi. Kun työpajassa oli vain yksi osallistuja, hän sai herkeämättömän huomion meiltä molemmilta. Voisi kuvitella, että perheosastolla käy toisinaan kuhina, kun perheitä on enemmän. Tällöin voi olla haastavaa saada henkilökohtaista tilaa sekä tarvittavaa aikaa omille ajatuksille ja näiden ajatusten jäsentämiseen ohjaajien kanssa.

Vauva vaikutti tulleen hieronnan aikana nälkäiseksi ja itkeskeli jonkin verran. Koimme hänen myös olevan vielä liian pieni tähän hierontahetkeen, mutta äiti totesi meille saaneensa tästä uuden kokemuksen. Lisäksi hän kertoi, että näistä hetkistä hän saisi vinkkiä siihen, mitä voisi lapsen kanssa tehdä tulevaisuudessa. Äiti olisi toivonut voineensa osallistua myös pari viikkoa

aikaisemmin olleeseen värikylyyn, mutta vauva oli tähän toimintoon vielä liian pieni. Hän totesikin, että voisi pyytää omaa työntekijää järjestämään hänelle ja lapselle värikylyn tulevaisuudessa. Kysyimme äidiltä, onko perheillä mahdollisuutta saada jotain haluamaansa toimintaa oman ohjaajan kanssa. Äiti kertoi, että luultavasti voisi saada, jos kysyy. Jäimme käsitukseen, että perheen tulisi itse pyytää toimintaa. Pohdimme, miten perheet osaisivat pyytää jotakin sellaista toimintaa, mistä heillä ei välttämättä ole kokemusta.

19 Toiminnasta saatu palaute

Havaintojemme tueksi pyysimme vanhempia täyttämään palautelomakkeen (Liite 2), jonka olimme tehneet väittämämuotoon. Äitejä osallistui työpajoihin yhteensä seitsemän, mutta saimme vain viisi äitiä täyttämään palautelomakkeet. Äidit olivat osallistuneet keskimäärin 1-3 työpajaan. Palautteen perusteella ohjeet toimintaan olivat olleet selkeät, osallistuminen toimintaan oli ollut helppoa kaikille muille paitsi yhdelle. Kaikki kokivat pystyvänsä ilmaistamaan itseään erilaisten harjoitteiden avulla ja mielikuvituksen käyttö oli heille helppoa. 3/5 äidistä oivalsivat palautteen perusteella jotakin uutta itsestään ja loput eivät osanneet vastata kysymykseen, eli jättivät kohdan tyhjäksi tai ympäröivät vaihtoehdon 3, eli en osaa vastata. Ne äidit, jotka olivat osallistuneet lastensa kanssa työpajoihin, kokivat oivaltaneensa jotakin uutta lapsistaan sekä saivat vinkkejä arkeen, mitä tehdä lapsen kanssa. Äidit, jotka olivat osallistuneet vain vanhemmille tarkoitettuihin pajoihin, eivät välttämättä ymmärtäneet oivaltaneensa jotakin uutta tai saaneensa vinkkejä arkeen, koska lapset eivät olleet mukana. Ryhmä tuntui kaikista turvalliselta ja kaikki kokivat tullessa kuulluksi sekä toiminta teki äidit hyvälle tuulelle. Kaikki toivoivat palautteen perusteella enemmän tällaista toimintaa perheosastolle ja kaipasivat myös enemmän yhteistä toimintaa lastensa kanssa. Palautteessamme oli myös avoin kohta, johon sai halutessaan kirjoittaa palautetta, tuntemuksia ja toiveita. Yhteen palautteeseen oli kirjoitettu avoimen palautteen kohdalle: *”Oli kiva olla ryhmässä se irtaannutti arjesta ja sai hyvälle mielelle. Kiitos!!”*

20 Johtopäätökset

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää, miten toiminnalliset menetelmät tukevat vanhemman ja lapsen vuorovaikutussuhdetta vankilan perheosastolla. Havaintojemme lisäksi keräsimme kirjallista palautetta osallistujilta työpajojen päätyttyä. Palautteen avulla halusimme selvittää, toteutuiko tavoitteemme ja onnistuimmeko innostamaan vanhempia toiminnallisuuteen. Emme saaneet työpajojen avulla suoraa vastausta tutkimuskysymykseemme, koska tutkimuksemme aikana tuli esiin muita havaintoja ja ilmiöitä, jotka meidän näkemyksemme mukaan vaikuttavat vanhemman ja lapsen vuorovaikutussuhteen tukemiseen perheosastolla. Lisäksi näiden havaintojen pohjalta pohdimme, kuinka vuorovaikutuksen tukemista

toiminnallisilla menetelmillä voitaisiin kehittää perheosastolla ja miksi toiminnallisuutta tulisi lisätä.

Toiminnalliset menetelmät tukevat vanhemman ja lapsen vuorovaikutussuhdetta vankilaolosuhteissa, koska ne tarjoavat vanhemmille positiivisia hetkiä ja onnistumisen kokemuksia vankila-arjen keskellä. Saamamme palautteen perusteella nämä toiminnalliset työpajat saivat vanhemmat hyvälle tuulelle ja antoivat mahdollisuuden itseilmaisuun. Palautteen perusteella vankilan perheosastolla tulisi olla enemmän toimintaa perheille. Vankila-arki on hyvin säännömukaista ja rajattua, eikä mahdollisuuksia toteuttaa itseään ole paljon. Koska vankilassa vanhemman mukana on myös lapsi, on vanhemman oma jaksaminen myös huomioitava asia. Lapsi keskiössä -ajatus toteutuu vankilassa arkisissa tilanteissa ja yhteisessä aamupiirissä. Lisäksi vanhemmille on tarjolla erilaisia keskustelevia ryhmiä, jotka havaintojemme mukaan aiheuttavat vanhemmille huonoa omaatuntoa. Toiminnalliset työpajamme ovat tarjonneet vanhemmille juuri oman itsensä toteuttamista ja heidän tekemisensä sekä osallistuminen ovat olleet näissä työpajoissa aktiivista.

Perheet elävät rajatussa maailmassa, missä tuetaan rutiineihin ja kodinhoidollisiin asioihin, mutta taantumisen ehkäisemiseksi olisi hyvä olla arjen keskelle sijoitettuja positiivisia hetkiä toiminnallisuuden merkeissä. Vanhemmilla ei ole mahdollisuutta lähteä viettämään vapaasti päiväänsä mihin tahansa. Katsellessa päivästä toiseen samoja kasvoja ja seiniä, ihminen taantuu ja mielialat vaihtelevat. Havaintojemme mukaan vanhemmat eivät koe olevansa sellaisessa asemassa, että voisivat vaatia ohjattua toimintaa perheelle. Lisäksi rajatuissa olosuhteissa vanhemmat eivät välttämättä jaksaa miettiä, mitä voisi lapsen kanssa tehdä, saati pyytää ohjattua toimintaa. He saattavat kokea olevansa muiden avun tarpeessa, koska elävät vankilan sääntöjen ja rajoitusten mukaan. Oman itsensä toteuttamiseen sisältyy halu toteuttaa itseään niin, että voi olla muille hyödyksi, ei muista riippuvainen (Vilen, Leppämäki & Ekström 2002, 55). Tarve olla hyödyllinen vie ihmistä eteenpäin, mutta on myös tärkeää pystyä hyväksymään riippuvuus muista ilman huonommuuden tunnetta tai itsensä syyllistämistä (Vilen ym. 2002, 55-56). Sosiokulttuurisen innostamisen nostaminen vankilan perheosaston työn keskiöön edistää lapsikeskeistä työskentelyä.

Edellytys toiminnallisten menetelmien ohjaukselle vaatii ohjaajalta innostamista, heittäytymistä sekä omaa kokemusta luovista menetelmistä. Tämä saattaa osaltaan vaikuttaa toiminnallisten menetelmien käyttöön perheosastolla, koska ohjaus on haastavaa, mikäli ei ole aiempaa kokemusta luovista menetelmistä. Innostamiseen liittyy oleellisesti ohjaajan oma kiinnostus menetelmiä kohtaan, avoin mieli, heittäytymiskyky, rohkeus sekä aito läsnäolo. Mielestämme toiminnan ohjauksessa on huomioitava myös se, että vanhemmilla ei ole välttämättä kokemusta luovista tuokiosta, joten he eivät myöskään osaa sellaisia pyytää ohjaajiltaan. Vanhemmat olivat myös hyvin tietoisia vankistatuksesta ja tällöin he saattavat kokea, että heillä ei ole oikeutta pyytää ohjaajilta toimintaa perheelle. Toiminnallisuutta osastolla

voitaisiin lisätä niin, että toiminnallisuus olisi osana perheosaston ohjaajien perustyötä. Koimme ulkopuolisina ohjaajina haastavana perheiden muuttuvat tilanteet päivän aikana, jotka vaikuttivat perheiden osallistumiseen työpajoihin sekä motivaatioon osallistua. Tällöin toiminnalliset menetelmät toimisivat parhaiten osana arkea, jolloin hetkiä voisi lisätä perheiden tarpeiden mukaisesti. Perheosaston ohjaajilla on paras tuntemus perheistä ja toiminnallisuuden sekä luovuuden avulla voidaan edistää asiakassuhdetta.

Tuomme tässä kohtaa myös esiin Laura Welinin opinnäytetyön pohjalta perheosaston työntekijän kokemuksen toiminnallisista menetelmistä. Welinin haastattelema perheosaston työntekijä kokee, että toiminnallisia menetelmiä voisi lisätä, koska niistä koettiin olevan hyötyä vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman ja työntekijän välisen työskentelysuhteen edistämässä. (Welin 2016, 41.) Lisäksi koemme, että mikäli luovaa toimintaa lisättäisiin ensin perheosastolla ohjaajien toimesta, vanhemmat voisivat innostua erilaisista luovista ryhmistä tulevaisuudessa.

Tutkimuksessamme kävi ilmi vanhempien luottamuspula perheosaston ohjaajia kohtaan, ja luottamusta voitaisiin syventää juuri toiminnallisten hetkien avulla. Vanhemmat jättivät havaintojemme mukaan asioita kertomatta ohjaajille, ja asiat voivat olla myös lapsen hyvinvointiin liittyviä. Vanhemmat saattoivat kokea syyllisyyttä tai toivat esiin, että heitä ei uskota. Lisäksi saimme kuvan, että vanhemmat kokisivat jollain tavalla eriarvoista kohtelua osastolla ja he puhuivat myös ohjaajien kiireestä, mutta toisaalta myös ohjaajien passiivisuudesta. Ohjaaja on tärkeä tukipilari vanhemmalle osastolla, ja luottamukseen liittyvät asiat saattavat häiritä myös vanhemman omaa jaksamista vankilassa. Tämä saattaa näkyä myös lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhteessa, koska vanhempi on täysin yksin vastuussa lapsestaan vankilassa ollessaan. Tällöin tuki on ensiarvoisen tärkeää, koska puhumme kuitenkin lapsista vankilassa ja hyvällä luottamussuhteella voidaan lisätä vanhempien luottamusta yleisesti viranomaisiin. Vanhempien oma luottamuspula viranomaisia ja mahdollisesti ohjaajia kohtaan on luultavammin monen tekijän summa. Heidän edelliset kokemukset erilaisista viranomaisista saattavat aiheuttaa epäluuloa perheosaston ohjaajia kohtaan. Vanhempien kertomien kokemusten pohjalta pohdimmekin yhteisen tekemisen äärelle asettumista. Nämä hetket tarjoaisivat ohjaajalle ja perheelle mahdollisuuden keskustella mieltä painavista asioista ja kasvattaa luottamusta heidän välillään. Mainittakoon, että perheosastolla on hetkiä ohjaajien kanssa, mutta painotamme tässä yhteydessä juuri tekemisen äärelle asettumista. Omaan kokemukseemme perustuen ohjaaja voi toiminnallisten menetelmien avulla saada tärkeää tietoa vanhemman ja lapsen välisestä vuorovaikutussuhteesta sekä tukea sitä. Ja kuten olemme todenneet, pienetkin positiiviset hetket antavat voimaa taistella vaikeuksia ja epäreiluilta tuntevia asioita vastaan.

Tulevaisuutta varten olisi ensiarvoisen tärkeää antaa vanhemmille menetelmien kautta välineitä riittävään vanhemmuuteen. Anniina Ahosen ja Kirsi-Marja Kontiaisen opinnäytetyön

haastatteluista kävi ilmi, että vankiäidit kokivat henkilökunnan työtöteessä ja asenteessa olevan kehitettävää. Vankiäidit olivat toivoneet työntekijöiltä enemmän kannustusta. Haastattelutavat olivat myös kokeneet, että heidän tekemisiään kyseenalaistetaan, eikä heidän ajatuksia kuunnella riittävästi. (Ahonen & Kontiainen 2017, 53.)

Työpajoissamme kuulumme useita kommentteja siitä, kuinka on mukavaa, kun ei tarvitse istuskella osastolla. Lisäksi saamamme palautteet tukivat havaintojamme siitä, että tällaiset toiminnalliset hetket olisivat tarpeellisia perheosaston perheille. Saimme kiitosta ajatusten viemisestä muualle ja ylipäättään toiminnasta. Tekemisen lomassa on helpompi suunnata ajatukset pois tästä hetkestä ja mielikuvituksen herättämisellä on suuri osa tekemisessä. Kun toiminta on suunniteltu lapsikeskeiseksi, antaa se myös vinkkejä yhteisiin vuorovaikutushetkiin vanhemmille tulevaisuuteen. Lapsille ja vanhemmille yhteisesti suunnattu toiminta tukee perheen vuorovaikutussuhdetta erityisesti vankilaolosuhteissa, koska toiminta on siellä hyvin rajattua ja havaintojemme mukaan myös niukahkoa.

Meillä oli käytössämme draaman ja kuvan menetelmät. Kuvan menetelmät auttoivat vanhempaa keskittämään ajatuksensa tekemisen äärelle ja yhdessä lapsen kanssa kuvan äärellä oli havaittavissa aitoa läsnäoloa. Kuvan tekemiseen yksin vanhemmat tarvitsivat tukea toiselta ja lapsen kanssa vanhemmat vaikuttivat enemmän rentoutuneimmilta ja heittäytyminen toimintaan vaikutti helpommalta. Draaman menetelmiä pääsimme kokeilemaan vain vanhempien kanssa, koska jouduimme vaihtamaan suunnitelmaa viimeisellä kerralla vähäisen osallistujamäärän vuoksi. Vanhempien vaikutti olevan helppo heittäytyä toimintaan, kun me ohjaajat olimme mukana tekemässä ja mukana ”hulluttelemassa”. Eli improvisointi ja mielikuvituksen käyttö vaativat myös ohjaajalta mukanaoloa, koska esimerkiksi eräästä vanhemmasta tämänkaltaisen toiminta tuntui oudolta, mutta kivalta. Peräänkuulutamme tässäkin kohtaa ohjaajan omaa kokemusta draamasta ja sen keinoista. Ohjaajalla olisi hyvä olla jonkinlainen oma kokemus ohjaamisestaan harjoitteista, koska toiminnallisuuden avulla työskennellään herkkien asioiden äärellä. Silloin harjoitteiden tulee olla tarkkaan harkittuja ja sovellettavia erilaisiin yllättäviin tilanteisiin.

Tutkimuksemme mukaan vanhemmat kokivat, että toiminnalliset työpajat olivat rentouttavia ja saimme usein kuulla vanhemmilta, kuinka on kiva päästä pois osastolta ja päästä tekemään jotain itsekseen tai lapsen kanssa. Vanhemmat saivat työpajoissa ajatukset hetkeksi muualle mielessä pyörivistä asioista, kuten myös palautelomakkeista ilmeni. Lisäksi vanhemmilla oli kova puhumisen tarve työpajojen aikana. Työpajat tarjosivat toiminnallisuuden lisäksi vertaistukea, kun vanhemmat saivat mahdollisuuden purkaa ajatuksiaan vapaasti. Tunteet heilahtelevat vankilassa luultavasti minuutissa, kuten eräs äiti asian ilmaisi ja niin vaihtuivat myös puheenaiheet työpajoissamme. Vanhemmat asuvat muiden perheosaston perheiden kanssa soluasunnoissa, ja näkevät useimmin huonetovereitaan. Työpajat olivat ilmapiiriltään yhteisöllisiä ja toista kannustavia, vaikka pieniä sisäpiirejä oli havaittavissa. Vanhemmat hakivat turvaa

toinen toisistaan ja auttoivat toista vanhempaa vastaamaan, mikäli vanhemman oli haastava keksiä sanottavaa. Myös Rosi Enroos on tuonut tutkimuksessaan (2015, 67) esiin työntekijöiden kokemuksen siitä, että vankien puhumisen tarve on valtava.

Kuten jo olemme aikaisemmin havainnoissamme tuoneet esille, pienetkin positiiviset tunnetilat, joita työpajoissamme koettiin, antavat voimaa taistella arjen vaikeuksissa. Vankilaolosuhteissa pienistäkin asioista voi tulla suuria, koska eletään tiiviissä yhteisössä, vankilan rajoitusten ja sääntöjen mukaisesti. Saamamme palautteen perusteella sekä tutkimuksemme havaintoihin pohjautuen voimme päätellä tällaisten toiminnallisten työpajojen tuottavan vanhemmille positiivisia kokemuksia, joista on suuri hyöty myös vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen tukemisessa. Lapsi ei ole vanki ja lapsen edun kannalta koemme nämä toiminnalliset työpajat hyödyllisiksi. Tämänkaltainen toiminta tuottaa vanhemmalle ja lapsille rentouttavaa ja positiivista mieltä, kun ajatukset saadaan muualle huolista ja siitä tosiasiaista, että ollaan vankilassa. Kuten Enroos pohtii artikkelissaan (2014) ”*Koska vankila on aikuisille suunnattu laitos, jossa vanhemman toimintamahdollisuudet ovat rajatut ja olosuhteet sekä lapsille että vanhemmille erityiset, sitoutuminen suuremmin lapsen oikeuksien näkökulmaan sekä lasten ottaminen välittömämmin työn keskiöön voisi olla perusteltua.*”, ajatteleme mekin, että lapsia tai lasten tulevaisuutta ajatellen tulisi perheosaston toimintaa kehittää enemmän lapsikeskeisemmäksi. Lapsikeskeisyydellä me tarkoitamme perheosaston toiminnallisuuden rikastamista erilaisin, tutkimuksessammekin esiin tulleiden ratkaisujen avulla. Olisi perusteltua tarjota perheille arjen rutiinien, retkien ja menetelmätarjottimen lisäksi myös jotakin sellaista, mikä palvelisi perheitä ja perheosaston työntekijöitä.

21 Pohdinta

Ihmiselle on tärkeää kuulua johonkin ryhmään tai paikkaan. Ryhmä voi olla perhe, ystävät tai kokonainen yhteisö. Tässä yhteydessä ryhmä on perheosasto. Ihminen tahtoo kokea asioita yhdessä ja jakaa kokemuksiaan, eli kaikkea, mitä näkee, kuulee, ihmettelee, tuntee ja ajattelee. Ihmisen ollessa heikoilla, esimerkiksi vankilassa ollessaan, on erityisen tärkeää hänen tietävän olevansa osa jotakin ryhmää. Kun läheiset ja ystävät, eli luonnollinen verkosto pienee tai katoaa kokonaan, on tällöin tärkeää tavata muita samassa tilanteessa olevia. Vertaisryhmä tukena saattaa olla todella tärkeää jaksamisen ja elämän mielekkyyden säilymisen kannalta. Vertaisryhmä toimii joko ajoittaisena paikkana kokoontua ja vaihtaa näkemyksiä tai paikkana, jossa asutaan sekä toimitaan yhdessä, kuten esimerkiksi perheosastolla. Vaikka perheosastolla jaetaan ilot ja surut asuinkumppanien kanssa, on mielestämme tärkeää mahdollistaa myös aika ja paikka ohjatulle vertaistuelle. Kun ryhmä suunnitellaan tarkkaan ja ryhmän toiminta on tavoitteellista, hyvinvointia edistävää ja ryhmän tarpeiden mukaista, voivat ohjaajat saada tärkeää informaatiota perheistä ja heidän voimavaroistaan sekä haasteistaan.

Ymmärrämme ohjaajien olevan perheiden arjessa läsnä liki ympärivuorokautisesti. Toiminnallisten menetelmien tuokioista on kuitenkin havaittu olevan hyötyä niin perheille kuin ohjaajille. Erilaisten toimintojen kautta ohjaajat pystyvät havainnoimaan lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta, kuinka vanhempi toimii ryhmässä, mitä haasteita perheellä mahdollisesti voisi olla tai mitä vahvuuksia perheellä on. Arjessa läsnä oleminen on tietysti hyvä havainnointimenetelmä myös näiden asioiden huomioimiseen, mutta olemme hyvin vakuuttuneita omienkin kokemusten perusteella siitä, että näiden toiminnallisten työpajojen aikana ohjaaja voi havaita sellaisia asioita, mitä arjessa ei välttämättä huomaa. (Vilen ym. 2002, 51.)

Vankilassa ristiriitaiseksi tilanteen tekee se, että vanhempi on vanki ja heidän tulee lapsen kanssa elää vankilan sääntöjen mukaisesti. Vankilassa olevalla vanhemmalla on myös suurin vastuu lapsestaan, ja kun liikkuminen sekä tilat ovat rajallisia, vapaudessa elävän on hankala kuvitella, millaista elämä on lapsen kanssa vankilassa. Kun vanhempi huolehtii pääasiallisesti yksin lapsestaan tiukkojen sääntöjen alaisena, on vanhemman jaksaminen varmasti koetuksella. Tällöin tunteetkin heilahtelevat herkästi. Lisäksi perheet asuvat muiden perheosaston perheiden kanssa soluissa, ikään kuin kommuunissa. Tämänkaltainen asuminen tuo niin etuja kuin haittoja. Vanhemmat saavat toisista vanhemmista vertaistukea ja perheosastolla pyritään yhteisöllisyyteen. Pidemmän päälle saattaa kuitenkin syntyä erinäisiä pieniä sisäpiirejä ja voi mennä sukset ristiin toisen kanssa. Lisäksi erilaiset kulttuuriset erot voivat aiheuttaa vankilassa erilaisia ristiriitatilanteita. Vapaudessa elävät perheet pystyvät säätelemään sitä, ketkä kuuluu lähipiiriin, mutta vankilassa on vain pärjättävä. Vankeusrangaistus on kuitenkin suoritettava ja on tärkeää, että perheosasto on olemassa. Perheosastolla lapsi ja vanhempi voivat harjoitella vapaudessa koittavaa arkea varten ja hyvällä ohjauksella ja tuella voidaan ehkäistä syrjäytymistä ja pysäyttää mahdollinen sukupolvien yli ulottuva syrjäytyneisyys. Lisäksi lapsen mukana oleminen voi vanhemmalle olla hyvä motivaattori rikoksettomaan elämään.

Olimme ohjaajina varautuneet yllättäviin tilanteisiin ja olimme ymmärtäneet jo suunnitelma- vaiheessa, että näihin työpajoihin kuuluisi osana eräänlainen ennakoimattomuus ja äidit voisivat perua osallistumisensa viime hetkellä. Emme siis lannistuneet vähäisestä osanottajamäärästä, koska luovien, toiminnallisten työpajojen luonteeseen sisältyy jo itsessään yllätyksellisyys. Taiteen jännite piilee siinä, että sen käynnistämistä prosesseista ei voi olla varma. Taiteella voidaan liikuttaa jämhätäneitä käsityksiä, merkityksiä ja käytäntöjä, mutta epätavallisissa yhteyksissä taiteellinen toiminta voi olla hajottavaa, kyseenalaistavaa ja hämmennystä herättävää. (Känkänen 2013, 113.)

Vanhemmat ja lapset asuvat kaikki yhdessä perheosastolla ja osa heistä samassa solussa. Kun vietetään paljon aikaa yhdessä, saattaa pintaan nousta ärsytyksen tunteita toista vanhempaa kohtaan. Tällaiset tilanteet saattavat vaikuttaa myös motivaatioon osallistua, jos vaikka se

paras vanhempikaveri ei pääse osallistumaan ja muut osallistujat eivät ole niin läheisiä tai kaivereita keskenään. Yksi tärkeä perusedellytys taidelähtöisten, eli myös toiminnallisten menetelmien yleistymiselle auttamistyössä on toiminnan istuttaminen luontevaksi osaksi perustyötä. Tätä istuttamistyötä ei tulisi tehdä erillisenä, kuormittavana lisänä tai projektiluonteisena ja määräaikaisena hankkeena. Jotta toiminnallisten menetelmien istuttaminen perustyyhön onnistuisi, edellyttää se asennetasolla uteliasta, avointa ja ennakkoluulotonta mieltä. (Känkänen 2013, 114.)

Vankila ei tutkimusten mukaan kuntouta ketään ja vangilla voi olla haasteita ottaa vastaan vuorovaikutuksellista tukea. Tästä syystä näemmekin sosiokulttuurisen innostamisen sitäkin tärkeämpänä, koska kaiken keskiössä ovat myös pienet lapset. Mielestämme olisi erityisen tärkeää suunnitella toimintaa lapsia ja heidän tulevaisuuttaan varten muun muassa vuorovaikutusta tukemalla. Ja kuten ensimmäisessä työpajassamme havainnoimme, vanhemmat tuntuivat turhautuvan vankilan tarjoamista erilaisista kurseista, joissa menetelmänä on keskustelu.

Havaintomme ja ennakkotietojemme mukaan lapsen etu on ensisijalla vankilassa, mutta käytännössä tämä ei kuitenkaan vaikuta tapahtuvan siinä määrin, kuin olisi tarpeen, jotta lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhdetta voitaisiin syventää. Peräänkuulutammekin innostamista. On toki perusteltua, että päivät eivät ole täynnä ohjelmaa, kuten ne eivät ole vapaudessa elävillä perheilläkään. Rutiinit ovat tärkeitä ja välillä vanhemmuus on tylsää kaiken vaipanvaihdon ja kodinhoidon keskellä. Mutta nämä perheet elävät kuitenkin rajatussa maailmassa. Heillä ei ole mahdollisuutta lähteä vapaasti sadepäivänä, vaikka uimalaan tai aurinkoisena päivänä haluamaansa puistoon. Voisi kuvitella, että kun katselee päivittäin samoja kasvoja ja seiniä, niin ihmisen voimavarat vähenevät ja sen myötä myös mieli voi ailahdella. Kun tämä tapahtuu vankilassa ja vanhemmat tiedostavat hyvin olevansa vankeja, he eivät välttämättä koe olevansa sellaisessa asemassa, että voisivat vaatia ohjattua toimintaa. Vanhemmat voivat kokea olevansa aina muiden avun tarpeessa, koska elävät vankilan sääntöjen ja rajoitusten mukaisesti. Oman itsensä toteuttamiseen taas sisältyy halu toteuttaa itseään niin, että voi olla muille hyödyksi, ei muista riippuvainen. (Vilen, Leppämäki & Ekström 2002, 55.)

Toiminnalliset työpajamme ovatkin tarjonneet vanhemmille juuri oman itsensä toteuttamista ja heidän tekeminen ja osallistuminen ovat olleet tähän asti aktiivista. Jokaiselle ihmiselle täytyy löytyä tila ja rooli, jossa hän voi olla hyödyllinen omien voimavarojensa rajoissa. Joskus tämän roolin löytyminen voi viedä aikaa. Tarve olla hyödyllinen vie ihmistä eteenpäin, mutta on myös tärkeää pystyä hyväksymään riippuvuus muista ilman huonommuuden tunnetta tai itsensä syyllistämistä. Pitkittyneessä kriisitilassa ihminen ei enää itsekään näe omia vahvuuksiaan ja mikäli muiden ihmisten kanssa keskustelussa korostuvat vain ongelma-asiat sekä vaikeudet, ihminen voi menettää kokonaan näkökulman siihen, missä on edes riittävän hyvä.

(Vilen ym. 2002, 55-56.) Koemme, että kun vanhemmat ja lapset saavat onnistumisen kokemuksia ja pääsevät osalliseksi toimintaan, voi vanhempien jaksaminen sekä voimavarat lisääntyä arjen keskellä ja sitä kautta perhe saa myös valmiuksia vapauteen ja arkeen siellä.

Pienetkin positiiviset tunnetilat antavat voimaa taistella vaikeuksia ja epärealistisilta tuntuvia asioita vastaan. Jos ihminen on psyykkisesti väsynyt, voi pienikin iloinen hetki ja toisen ihmisen kannustus tai lohduttaminen olla merkittävä askel toivon säilyttämiseen. Kuten haavetaulujen teko osoitti, vanhemmat eivät uskaltaneet unelmoida. He kokivat aluksi, että eivät voi haaveilla kuin korkeintaan ulospääsyä vankilasta. Kun lapsen ääriviivoja täytettiin kuvilla ja koristeilla, vanhemmat tuntuivat kuitenkin asteittain avautuvan yhä enemmän haaveilun mahdollisuudelle, koska emme keskittyneet vain keskusteluun. Lapsen ääriviivojen piirtäminen toi vanhemmalla lapsen näkyväksi, ja kun lapsi oli siinä tilanteessa läsnä myös fyysisesti, auttoi tämä varmasti vanhempia pohtimaan hieman pidemmällekin tulevaisuuteen. Usko ja toivo kannattelevat ihmistä antaen voimaa itsensä hoitamiseen. Toivo voi sisältää todellisten tavoitteiden lisäksi haaveita ja unelmia, joita ihminen tarvitsee läpi koko elämän. Uskolla voidaan tarkoittaa uskoa huomiseen, parempaan tulevaisuuteen, muiden ihmisten tukeen ja omaan selviytymiseen. (Vilen ym. 2002, 56-57.) Äideillä saattaa olla myös muita huolia, jotka painavat ja voivat vaikuttaa lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen. Tällöin on hyvä, jos on toimintaa, joka voi viedä ajatukset hetkeksi muualle rentouttaen mieltä.

Vanhempien kertomien kokemusten pohjalta on hyvä pohtia yhteisen tekemisen äärelle asetumista. Tällaisen yhteisen tekemisen lomassa ohjaajilla olisi hyvä mahdollisuus kuulostella perheen kuulumisia. Lisäksi nämä hetket voisivat tarjota mahdollisuuksia niin ohjaajalle kuin vangille keskustella mieltä painavista asioista ja kasvattaa luottamusta heidän välillään. Emme voi tietää, millaiset mahdollisuudet tämänkaltaiseen toimintaan voisi perheosastolla olla ja kuinka kiireisiä perheohjaajat ovat. Päivän aikana voi myös tapahtua myös paljon yllättäviä tilanteita, mikä on huomioitava päivärutiineja suunnitellessa.

Kuten työpajoissa olemme havainnoineet, on perheillä tarve saada syy poistua osaston tiloista. Joillekin syy on ollut oma aika, joillekin lapsen kanssa yhdessä tekeminen. Oli syy kuitenkin kumpi vain, koemme tämänkaltaisen toiminnan tuottavan äideille ja lapsille rentouttavaa mieltä, kun ajatukset saadaan muualle huolista ja ehkä myös siitä, että ollaan vankilassa. Lisäksi yhteisen tekemisen kautta saatetaan tuottaa myös innostusta jatkaa yhdessä tekemistä. Monet harjoitteemme ovat myös sellaisia, joita voi tehdä lapsensa kanssa myös osastolla ilman ohjausta.

Olimme hieman hämmentyneitä siitä, kuinka puheliaita vanhemmat loppujen lopuksi olivat. Perheet myös ottivat meidät hyvin vastaan. Olemme molemmat hyvin avoimia, huumorintajuisia sekä heittäytyviä, joten omalla toiminnallamme teimme myös heille positiivisen ilmapiihin. Häkellyimme myös perheiden heittäytymisestä toimintaan. Olimme miettineet vaikka

mitä varasuunnitelmia, mutta joka kerta vanhemmat yllättivät meidät omalla rohkeudellaan. Nämä työpajat tuntuivat tulleen todella tarpeeseen. Näissä pajoissa niin vanhempi kuin lapsi olivat keskiössä. Meidän tutkimuksemme havaintojen perusteella voimme todeta toiminnallisuuden olevan vanhemmille sekä lapsille hyödyksi. Lapsi oli jokaisessa työpajassa keskiössä, ja samalla myös vanhemmat saivat onnistumisen kokemuksia, jotka voivat auttaa jaksamaan arjessa.

22 Oma pohdinta ja kehitysehdotukset

Olemme molemmat luovia ja toiminnallisia ohjaajia. Meillä molemmilla on lukihäiriö, mikä on vaikuttanut oppimiseemme yksilöllisellä tavalla. Meitä molempia yhdistää lukihäiriön lisäksi se, että olemme lukihäiriömme avulla oppineet luoviksi ja toiminnallisiksi. Meillä on ymmärrys siitä, että asioita voi tehdä toisin eikä aina tarvitse sanoja. Oli siis hyvin selvää alusta asti, että tekisimme opinnäytetyömme toiminnallisesti tutkien. Vankila ja vankiperheet kiehtoivat meitä molempia ja tämä yhteinen kiinnostus johti yhteiseen opinnäytetyöhön.

Kuten olemme jo aikaisemmin kertoneet, vankiperheistä löytyi niukasti tutkimustietoa. Niukuus ei kuitenkaan meitä haitannut, koska näin meille aukeni mahdollisuus aloittaa jotakin uutta. Lisäksi tuotimme vankilalle tietoa siitä, miten perheet suhtautuvat tällaisiin uusiin työpajoihin. Ja näin viiden työpajan ja palautelomakkeiden perusteella päättelemme, että perheet suhtautuivat näihin työpajoihin oikein positiivisesti ja tällaisille työpajoille on tulevaisuudessakin tilausta. Meidän molempien mielestä olisi kuitenkin erityisen tärkeää, että luovuus ja toiminnallisuus ujutettaisiin perheosaston arkeen, ohjaajien perustyöhön. Kun perheet saavat ohjaajiltaan näitä luovia kokemuksia, perheiden motivaatio osallistua mahdollisiin seuraaviin luoviin työpajoihin saattaa kasvaa. Koska miten innostua jostakin, mistä ei ole ennalta kokemusta?

Meistä molemmista oli erityisen antoisaa ohjata perheitä. Työpajoissa unohdimme itsekin olevamme vankilassa. Huomasimme molemmat myös jännittävämmä hyvin vähän työpajoja. Oliko syynä sitten erilaisten ohjauskokemusten kartuttama varmuus vai hyvin tehdyt suunnitelmat ja varasuunnitelmat tai molemmat? Olemme opintojemme aikana ohjanneet erilaisia työpajoja niin draaman kuin kuvan sekä musiikin merkeissä. Nämä luovat hetket ovat lisänneet omaa luovuuttamme, mutta myös kasvattaneet omaa rohkeuttamme sekä heittäytymiskykyämme. Lisäksi olemme olleet itse niin ohjaajina kuin osallistujina erilaisissa toiminnallisissa työpajoissa ja kokeneet näiden menetelmien toimivuuden, joten varmuus on myös kokemusten kautta karttunut. Siksi peräänkuulutammekin omaa kokemusta. Oma kokemus toiminnallisista menetelmistä on tärkeä, jotta voi itse löytää erilaisia tapoja ohjata sekä saada rohkeutta heittäytymiseen. Pohdimmekin vankilan perheosaston työntekijöiden hyötyvän

heille suunnatuista työpajoista tulevaisuudessa, jotta he saisivat uusia työmenetelmiä perustyöhönsä.

Meitä hieman yllätti vankilassa vallitseva informaatiokatkosten määrä, kun jouduimme usein ilmoittautumisen yhteydessä kertomaan, keitä olemme ja mitä olemme tulleet tekemään vankeiden kanssa. Oltiin myös alun perin tahtoneet tehdä ryhmästä suljetun, jolloin ryhmään ilmoittautuminen olisi ollut sitovampaa. Perheosaston ehdotuksesta ryhmästä tuli avoin, jolloin ryhmästä oli myös ehkä helpompi jäädä pois ilmoittautumisesta huolimatta. Tämä jäi meitä ohjaajina harmittamaan, koska todellinen osallistumismäärä paljastui meille vasta pajojen alkaessa. Pohdimme näin jälkikäteen, että olisimme voineet mahdollisesti tulla paikan päälle aikaisemmin innostamaan vanhempia pajoihin ja mainostamaan tarkemmin toimintaa. Nyt innostaminen oli paljolti perheosaston ohjaajien vastuulla ja heillä ei ollut pajoistamme sen suurempaa informaatiota kuin vanhemmillakaan. Halusimme tietynlaisen yllätyksellisyyden säilyvän, mutta olisimme voineet valaista työpajoja syvemmin käydessämme mainostamassa pajojamme.

Perheosaston mukaan he kuntouttavat perheitä, joten halusimme tuoda esiin niitä kohtia, jotka ovat kuntoutumisen kannalta tärkeitä asioita ja mihin perheosaston olisi hyvä kiinnittää huomiota. Pohdimme, että tulevaisuudessa vankilan perheosasto voisi siis hyötyä ohjaajille suunnatuista työpajoista, joiden kautta he saisivat vinkkejä ohjaamiseen. Lisäksi perheosasto hyötyisi kirjallisesta oppaasta, jossa olisi erilaisia toiminnallisia menetelmiä perheiden vuorovaikutuksen tukemiseksi. Näin jälkeenpäin pohdimme myös, että ohjaajien olisi ollut hyvä osallistua työpajoihin. Nyt he eivät olleet näkemässä, kuinka vanhemmat heittäytyivät toimintaan ja miten tarpeellisia vanhemmat näitä pajoja pitivät. Ohjaajien läsnäolo olisi saattanut vaikuttaa työpajojen sisältöön, joten toivommekin opinnäytetyössämme tuovamme esiin kaiken sen, jonka koimme tärkeäksi tuoda julki. Tarkoituksenamme oli tuoda vankilan perheet näkyviin ja kuuluviin tämän opinnäytetyön myötä, koska ”tunteet ei ole rikos”.

Mitä sitten opimme? Mari oppi, että on opintojen aikana saanut paljon rohkeutta ohjaamiseen eikä uusi ryhmä enää jännitä. Olen selkeästi toiminnallinen ohjaaja ja minulle luovuus on ominaista. Minun on helpompi sanoittaa itseäni toiminnan kautta ja koen saavani myös osallistujista paljon irti toiminnallisuuden avulla. Aion varmasti tulevaisuudessa käyttää erilaisia luovia menetelmiä työssäni vuorovaikutuksen tukemiseen ja havainnointiin asiakastyössä.

Tialle tämä on ollut suuri oppimiskokemus. Ymmärrän selkeämmin, kuinka tutkimuksia ylipäättään tehdään. Olen myös saanut paljon itsevarmuutta ohjaaja ja oppinut luottamaan itseeni ohjaustilanteissa. Olen aina ollut kova jännittäjä, mutta on ollut ilo huomata, kuinka opinnäytetyömme työpajojen aikana minua ei ole jännittänyt juuri lainkaan. Olen pystynyt olemaan aidosti läsnä työpajoissa sekä nauttimaan ohjaamisesta. Lisäksi on ollut hyvin mielenkiintoista päästä tutustumaan hieman vankilamaailmaan ja erityisesti perheosastoon.

Lähteet

Painetut

Enroos, R. 2008. Vankila lapsuudessa - lapset vankilassa. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. Vammala: Kirjapaino Oy ja Rikosseuraamusvirasto.

Enroos, R. 2015. Vankila, vanhemmuus ja lapsi - näkökulmia perhekäytäntöihin. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy.

Granfelt, R. 2007. ”Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa”. Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy ja Rikosseuraamusvirasto.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1998. Tutki ja kirjoita. 3.-4. painos. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Kurki, L., Kurki-Suutarinen, M. & Taruvuori, K. 2010. Muurien sisällä. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Jokinen, A., Huttunen, L. & Kulmala, A. 2004. Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Tampere: Tammer-Paino.

Juusola, M. 2017. Vahvaksi rakastetut lapset. Helsinki: Otava.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi: perhetyön arkea. Helsinki: Edita.

Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) 2003. Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WS Bookwell Oy.

Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin, M. 2011. Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rautiainen, M. 2001. Vanhemmuuden roolikartta. Syvennä ja sovela. Helsinki: Hakapaino Oy.

Saari, J. 2015. Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Tallinna: Gaudeamus Oy.

Sinkkonen, J. (toim.) 2003. Pesästä lentoon. Vantaa: WSOY

Setälä, P. (toim.) 2011. Vauvojen värikylpy. Pori: Porin lastenkulttuurikeskus.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Uusikylä, K. 2012. Luovuus kuuluu kaikille. Juva: Bookwell Oy.

Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Viinikka, A. 2014. Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Tampere: Hämeen kirjapaino Oy.

Vilen, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Juva: Bookwell Oy.

Vilkka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Juva: Bookwell Oy.

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Ylitalo, P. 2011. Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Helsinki: Kuntatalon paino.

Sähköiset

Enroos, R. 2014. Lastensuojelua vankilassa. Instituutioiden rajat vankilan perheosastolla. Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014). Viitattu: 24.4.2018. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116301/enroos.pdf?sequence=1>

Ensi- ja turvakotien liitto. Ensi- ja turvakotien liiton strategia 2016-2019. Rohkeasti ajassa. Viitattu 14.12.2017. http://www.e-julkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/strategia_2016-2019/

Kanta-Hämeen perhetyö ry. 2018. Yhdistys. Viitattu 11.4.2018. <https://ensijaturvakotien-liitto.fi/kantahameenperhetyo/yhdistys/>

Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa. Kohti tilaa ja kokemuksia. Viitattu 4.12.2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104494/URN_ISBN_978-952-245-911-4.pdf?sequence=1

Känkänen, P. 2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Taidelähtöiset menetelmät. Viitattu 3.10.2017. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/menetelmat/taidelahtoiset_menetelmat

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2018. Näin syntyy riittävän hyviä vanhempia. Viitattu 7.4.2018. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/nain-syntyy-riittavan-hyvia-vanhempia/>

Mielenterveysseura 2017. Vuorovaikutustaitoja voi oppia. Viitattu 17.12.2017. <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/ihmissuhteet/vuorovaikutustaitoja-voi-oppia>

Portti vapauteen. 2011. Naisvangit Suomessa. Viitattu 8.4.2018. http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2468/naisvangit_suomessa

Portti vapauteen. 2015. FEFI-konferenssi kokosi tietoja naisvangeista. Viitattu 8.4.2018. http://www.porttivapauteen.fi/ammattilaiset/ajankohtaista/3272/fefi-konferenssi_kokosi_tietoa_naisvangeista

Rikosseuraamuslaitos. 2017a. Vanajan vankila. Viitattu 11.4.2018. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/vanajanvankilaojoistenosasto.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2017b. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 11.4.2018. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos.html>

Rikosseuraamuslaitos, Wikgren, J., Jormalainen, L. & Alatalo, J. 2018. Eri tahojen tehtävät ennen sijoittamista. Viitattu 12.4.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus/lapsi-vanhemman-mukana-vankilassa/eri-tahojen-tehtavat-ennen-sijoittamista>

Rikosseuraamuslaitos, Wikgren, J., Jormalainen, L. & Alatalo, J. 2015. Eri tahojen tehtävät perheosastojakson aikana. Viitattu. 14.12.2017 <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus/lapsi-vanhemman-mukana-vankilassa/eri-tahojen-tehtavat-perheosastojakson-aikana>

Rikosseuraamusvirasto. 2008. Naiset näkyviksi. Työryhmän mietintö. Viitattu 4.12.2017. http://www rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisu-sarja/6Bzt9MvIM/3_2008_Naiset_nakyviksi.pdf

Saaranen-Kauppinen A. & Puusniekka A. 2006. KvaliMOTV- Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 19.9.2017. http://www.fsd.uta.fi/metelmaopetus/kvali/L6_4.html

Satuhieronta. 2018. Mitä Satuhieronta on? Viitattu 18.4.2018. <http://satuhieronta.fi/mita-satuhieronta-on/>

Talentia. 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Viitattu 16.12.2017. <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2017. Taustatietoa lapsen vankilassa asumisesta vanhemman mukana. Viitattu 17.12.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus/lapsi-vanhemman-mukana-vankilassa/taustatietoa>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Lapsi vanhemman mukana vankilassa. Viitattu 17.12.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus/lapsi-vanhemman-mukana-vankilassa>

Väestöliitto. 2018. Kosketuksen merkityksestä. Viitattu 30.4.2018. http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemat/lapsijaseksuaalisuus/usein-kysytyt-kysymykset/lapsen-itsetyydytys-tai-unnutus/kosketuksen-merkityksesta/.

Wikgren, J. 2015. Vankilan perheosasto (THL). Viitattu 9.11.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus/vankilan-perheosasto-thl>

Wikgren, J., Jormalainen, L. & Alatalo, J. 2017. Lapsiperheen arkea perheosastolla. Viitattu 14.12.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus/lapsi-vanhemman-mukana-vankilassa/lapsiperheen-arkea-perheosastolla>

Julkaisemattomat

Ahonen, A. & Kontiainen, K-M. 2017. ”Eihän se lapsi muista täältä ku rakastavan vanhemman joka huolehtii” Kokemuksia äitiyden toteutumisesta Vanajan vankilan perheosastolla. Opin- näytetyö. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Welin, L. 2016. Jotain jonka vuoksi herätä ja mitä muuta? - Ohjaustyö Vanajan vankilan perheosastolla työntekijöiden näkökulmasta. Opin- näytetyö. Turun ammattikorkeakoulu.

Liitteet

Liite 1: Havainnointilomake	61
Liite 2: Palautelomake	62
Liite 3: Tutkimuslupa.....	63
Liite 4: Mainos	65
Liite 5: Suunnitelmapohjat.....	66
Liite 6: Saatekirje.....	71
Liite 7: Suostumuslomake	72

Liite 1: Havainnointilomake

Havainnointilomake

Päiväys:

- Paikalla:

- Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus:

- Vuorovaikutus ryhmässä:

- Motivoituneisuus/yleinen ilmapiiri:

- Heittäytyminen:

- Haasteet:

- Positiiviset kokemukset:

- Vanhempien kokemukset työpajoista:

- Muuta erityistä:

Liite 2: Palautelomake

Toiminnalliset työpajat

PALAUTELOMAKE

Päivämäärä:

1= täysin eri mieltä

2= vähän eri mieltä

3= en osaa vastata

4= melkein samaa mieltä

5= täysin samaa mieltä

Osallistuin viidestä työpajasta ____/5 työpajaan

Ympyröi sopivin vaihtoehto:

1. Ohjeet toimintaan olivat selkeät	1	2	3	4	5
2. Osallistuminen toimintaan oli minulle helppoa	1	2	3	4	5
3. Pystyin ilmaisemaan itseäni erilaisten harjoitteiden avulla	1	2	3	4	5
4. Mielikuvituksen käyttö oli minulle helppoa	1	2	3	4	5
5. Oivalsin jotakin uutta itsestäni	1	2	3	4	5
6. Oivalsin jotakin uutta lapsestani	1	2	3	4	5
7. Sain vinkkejä arkeen, mitä tehdä lapsen kanssa	1	2	3	4	5
8. Ryhmä tuntui minusta turvalliselta	1	2	3	4	5
9. Koin tulleen kuulluksi ryhmässä	1	2	3	4	5
10. Toiminta sai minut hyvälle tuulelle	1	2	3	4	5
11. Tällaista toimintaa tulisi olla enemmän perheosastolla	1	2	3	4	5
12. Kaipaisin enemmän yhteistä toimintaa lapseni kanssa	1	2	3	4	5

Tähän voit vapaasti kirjoittaa palautetta, tunteuksia ja toiveita 😊:

Liite 3: Tutkimuslupa

Tutkimuslupa

4.1.2018

54/332/2017

Opiskelijat
Tia Willberg
Mari Moilanen
Laurea ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

Hakemuksenne 19.12.2017

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Laurea ammattikorkeakoulun sosiaalialan opinnäytettä varten. Opinnäytteen ohjaajina toimivat lehtori Satu Bethell sekä Vanajan vankilan perheosaston vastaava perhetyönohjaaja Jaana Wikgren.

Tutkimuksen aihe

Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen tukeminen taidelähtöisillä menetelmillä Vanajan vankilan perheosastolla.

Tutkimuksen toteutus

Toiminnallinen tutkimus Vanajan vankilan perheosastolla työpajojen avulla sekä kolmen työpajaan osallistuvan vangin haastattelua.

Lupahakemus

Haette lupaa tutkimuksen suorittamiselle.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan hakemuksenne mukaisesti. Työpajaan järjestäminen ja haastattelut tulee tehdä vankilan johtajan tai apulaisjohtajan suostumuksella ja välityksellä.

Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity kirjallinen suostumus osallistumisesta tutkimukseen. Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan muulle toiminnalle.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää sähköinen kopio tai paperikopio Vanajan vankilaan, Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle. Opinnäytteestä tulee myös lähettää sähköpostitse tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyk-

Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 HELSINKI

Puhelin
029 56 88500

Telekopio
029 56 88446

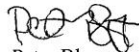
Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

2(2)

sikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista opinnäytteen intranet- ja tiivistelmän internet-sivuillaan.

Ippo Alatalo
ylitarkastaja, kehitysjohtajan sijainen

Peter Blomster
erikoistutkija

Tiedoksi

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja
Vanajan vankilan johtaja

Liite 4: Mainos

Tule mukaan toiminnallisiin työpajoihimme!

Mitkä ihmeen toiminnalliset työpajat?

- Pajat on suunniteltu juuri sinua ja lastasi ajatellen
- Toiminnallista tekemistä, ja jokaiselle kerralle oma teema
- Luovaa toimintaa, esim. maalausta

Minkälaisena voit tulla?

- Tule mukaan omana itsenäsi
- Sinulla ei tarvitse olla aikaisempaa kokemusta luovista menetelmistä

Mitä voit saada?

- Oppia uutta itsestäsi ja lapsestasi sekä teidän kahden välisestä vuorovaikutuksesta
- Uusia näkökulmia vanhemmuuteen, kasvatukseen
- Hauskoja ja rentoja hetkiä arjen keskellä

Milloin ja missä?

- **Viitenä tiistaina 20.3. 2018 alkaen Zumba- salissa klo 17-19.00.** Aloitetaan limulla ja keksillä
- Viimeinen kerta **tiistai 17.4.2018**
- Osa pajoista vain vanhemmille, vapaaehtoiset hoitavat lapsia tällöin (katso ilmoittautumislomake)
- Voit ilmoittautua kaikkiin pajoihin tai osaan pajoista, oman mielenkiinnon mukaan

Teemme opinnäytetyötä, jonka tavoitteena on tutkia vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen tukemista taidelähtöisillä menetelmillä vankilassa. Olemme suunnitelleet toimintaamme asiakaslähtöisesti. Kiitämme sinua, jos osallistut työpajoihin, ja sitä kautta autat opinnäytetyön toteuttamista. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, kokevatko osallistujat taidelähtöiset menetelmät hyödyllisinä vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemiseksi. Tavoitteena on antaa siis juuri sinulle ja lapsellesi jotakin uutta! Työn tärkeimmät palautteet saadaan osallistujien antamasta palautteesta ja vapaaehtoisesta haastattelusta viimeisen työpajan jälkeisenä keskiviikkona. Osallistumalla pääset siis vaikuttamaan! Kaikki osallistujat pysyvät täysin anonyymeina.

Toivotamme teidät lämpimästi tervetulleeksi pajoihimme,

Mari ja Tia,

sosionomiopiskelijat

Liite 5: Suunnitelmapohjat

1. työpaja ”Tunteillakin on väriä”

Mitä tehdään	Miten	Tavoite	Kuka/Ketkä ohjaa?
Kahvi/limutarjoilu	Vapaamuotoisesti	Tutustuminen	Mari & Tia
Luonnonilmiö/ Virittäytyminen	Vanhempi kuvaa lastaan ja itseään luonnonilmiön avulla	Mielikuvituksen herättäminen/luonne ja temperamentti	Tia
Mitä tunteita herää, kun katsot lastasi? /Mahti- tunnekortit	Vanhempi valitsee yhden tunnekortin/ Mikä tunne	Tunnetyöskentelyyn virittäytyminen	Mari
Perheen oman toteemien maalaus	Maalaus tunneväreillä paperiin	Positiivisten tunteiden siirtäminen perhekeskeisesti paperille	Mari ja Tia
Reflektointi	Keskustelu	Tekemisen herättämiä ajatuksia	Mari ja Tia
Tauko			
”Puhalletaan yhteen hiileen”	Pillillä puhalletaan värejä yhdessä paperiin	Kaikkien tunteiden kirjon näkyväksi tuominen/ positiivisten ja negatiivisten tunteiden hyväksyminen	Mari
Mahti-tunnekortit	Jokainen valitsee yhden tämän hetken fiilistä kuvaavan kuvan	Lopputunnelmien reflektointi	Tia

2. työpaja ” Hei, me kylvetään värissä”

Mitä tehdään	Miten	Tavoite	Kuka/Ketkä ohjaa?
Mahti-tunnekortit	Vanhempi ja lapsi valitsevat yhden tämän hetken fiilistä kuvaavan kortin	Kuulumisten tiedustelu / sama aloitus	Mari
Virittäytyminen	Ilmapallot, saippuakuplat ja taustalla soi musiikki	Vuorovaikutuksen tukeminen, rennon tunnelman luominen, hetkessä eläminen	Tia
Värikylpy	Hedelmäsoseilla lapset saavat maalata lakanaan	Aistiminen ja kokeilu, vuorovaikutuksen tukeminen	Mari ja Tia
Silmä, silmä, nenä, suu- loru	Vanhempi koskettaa lasta höyhenellä lorun mukaisesti	Koskettaminen, huomioiminen, läsnäolo, vuorovaikutuksen tukeminen	Mari
Musiikki - sylittelyhetki	Lapsi vanhemman sylissä ja silittely/keinuminen rauhallisen musiikin tahtiin	Rauhoittuminen, vuorovaikutuksen tukeminen	Tia
Mahti-tunnekortit	Loppufiilisten kuuleminen	Omien tuntemuksien sanoittaminen/ mahdollisuus kertoa tuntemuksistaan	Mari

3. työpaja ”Äitien niksinurkka”

Mitä tehdään	Miten	Tavoite	Kuka/Ketkä ohjaa?
Mahti-tunnekortit	Vanhempi kertoo tämän hetkiset fiilikset/mitä kuuluu	Kuulumisten kuuleminen/ mahdollisuus puhua asioista, jotka vaivaa	Tia
Tilassa liikkuminen	Liikutaan oman lapsen lailla, innoissaan, kiukkuisena ja väsyneenä	Virittäytyminen, oman lapsen asemaan meneminen	Tia
Lahjananto ”Mitä äiti tarvitsee”	Muovaillaan ilmassa jokin lahja toiselle, ja vastaanottaja päättää mikä lahja on	Mielikuvituksen herättäminen	Mari
Tulevaisuuden keksinnöt	Muovaillaan keksintöjä tulevaisuuden messuille, äitejä ja lapsia varten	Omien ja lasten tarpeiden tunnistaminen	Mari
Tauko			
Keksintöjen esittely	Jokainen kertoo, mikä keksintö kyseessä ja nimeää oman keksinnön	Toisten töiden arvostaminen, keskustelun virittäminen	Tia ja Mari
Mölinäkone	Tehdään ääntä kustakin keksinnöstä yhdessä, ikään kuin äänimaisema	Aivot narikkaan, rentouttaminen, hauskan hetken luominen	Tia
Mahti-tunnekortit	Jokainen valitsee yhden tämän hetken fiilistä kuvaavan kuvan	Lopputunnelmien reflektointi	Tia

4. työpaja ”Ei ne aaveet, vaan ne haaveet”

Mitä tehdään	Miten	Tavoite	Kuka/Ketkä ohjaa?
Mahti-tunnekortit	Vanhempi ja lapsi valitsevat yhden tämän hetken fiilistä kuvaavan kortin	Kuulumisten kuuleminen/ mahdollisuus puhua asioista, jotka vaivaa	Tia
Virittäytyminen	Vanhempi lennättää lapsen lentokoneella tulevaisuuteen, mitä siellä on, onko pomppuja, nousuja ja laskuja. Mitä kaikkea voi nähdä?	Mielikuvituksen herättäminen	Tia
Haavetyöskentely/ osa 1	Lapsen ääriviivojen piirtäminen	Lapsen tuominen näkyväksi/ tulevaisuuden haaveiden herättelyä/ vuorovaikutuksen tukeminen	Mari
Haavetyöskentely/ osa 2	Kuvien valitseminen lapsen ääriviivojen täytteeksi/ haavekuvat/koristelu	Haaveiden herättelyä/ uskallus unelmoida	Mari ja Tia
Reflektointi	Keskustelu	Tekemisen herättämiä ajatuksia, mistä perhe haaveilee	Mari
Tauko			
Tulevaisuuden ennustus	Hyvän mielen kortteista valitaan kolme korttia ja kerrotaan ne ryhmälle. Mitä mietelmät merkitsevät omassa elämässä?	Reflektointi, positiivisten ajatusten herättelyä tulevaisuuden suhteen, huomaava hyvä	Tia
Mahti-tunnekortit	Jokainen valitsee yhden tämän hetken fiilistä kuvaavan kuvan	Lopputunnelmien reflektointi	Tia

5. työpaja ”Letkeät hetket ja veikeät vesselit”/Taidenäyttely

Mitä tehdään	Miten	Tavoite	Kuka/Ketkä ohjaa?
Mahti-tunnekortit	Vanhempi ja lapsi valitsevat yhden tämän hetken fiilistä kuvaavan kortin	Kuulumisten tiedustelu / sama aloitus	Mari
Lahjananto	Vanhempi antaa toiselle jonkin lahjan, vastaanottaja päättää mikä se on	Virittäytyminen työpajaan, mielikuvituksen herättäminen	Tia
Joo-leikki	Kuljetaan tilassa, lapset vanhempien sylissä ja ehdotetaan jotakin esim. ”ollaanko lentokoneita!”, johon kaikki vastaa ”JOO!”	Mielikuvituksen herättäminen, vuorovaikutuksen tukeminen, leikkimisen tukeminen	Mari ja Tia
Satuhieronta	Vanhempi hieroo ohjeistetusti lastaan sadun mukaisesti	Koskettaminen, huomioiminen, läsnäolo, vuorovaikutuksen tukeminen	Mari
Sadutus	Tehdään vanhempien kanssa yhteinen satu lapsista	Mielikuvituksen herättely, vuorovaikutuksen tukeminen	Tia
Silmä, silmä, nenä, suu -loru	Vanhempi koskettaa lasta höyhenellä lorun mukaisesti	Koskettaminen, huomioiminen, läsnäolo, vuorovaikutuksen tukeminen	Mari

Liite 6: Saatekirje

Hei!

Opiskelemme Vantaalla Tikkurilan Laureassa sosionomeiksi. Toteutamme Vanajan vankilan perheosastolla opinnäytetyötämme, jonka aiheena on vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukeminen taidelähtöisillä menetelmillä vankilan perheosastolla.

Tulemme pitämään viisi toiminnallista työpajaa, joista osa toteutetaan yhdessä lapsienne kanssa.

Työpajojen teemat ovat seuraavanlaiset:

1. "Tunteillakin on väriä"
2. "Hei, me kylvetään värissä"
3. "Äitien niksipurkki"
4. "Ei aaveet vaan ne haaveet"
5. "Letkeät hetket ja veikeät vesselit"

Työpajoissamme tutkimme, soveltuvatko toiminnalliset hetket vankilan perheosastolle käytettäväksi. Opinnäytetyössämme tulemme raportoimaan, mitä työpajoissa tehtiin ja millä tavoin. Lisäksi omien havaintojemme sekä teiltä saadun palautteen ja mahdollisten haastattelujen perusteella arvioimme opinnäytetyössämme toiminnan soveltuvuutta vankilan perheosastolle. Haastattelujen antia tulemme käyttämään opinnäytetyössämme siten, ettei haastateltavia pystytä tunnistamaan. Lisäksi pidämme huolen, ettei osallistuvia henkilöitä eli teitä vanhempia tai lapsianne pystytä tunnistamaan raportoidessamme toiminnallisista työpajoista. Meillä opiskelijoilla on myös salassapitovelvollisuus. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on myöntänyt opinnäytetyöllemme tutkimusluvan 4.1.2018. Kaikki tutkimusaineisto tullaan hävittämään opinnäytetyön julkaisun jälkeen. Tämän saatekirjeen liitteenä on suostumuslomake, jossa allekirjoituksella annatte luvan käyttää työpajoissamme keräämäämme aineistoa opinnäytetyössämme.

Ystävällisesti,

Mari Moilanen & Tia Willberg

Liite 7: Suostumuslomake

Suostumuslomake

Opinnäytetyö: Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukeminen taidelähtöisillä menetelmillä
Vanajan vankilan perheosastolla

Opinnäytetyöhön osallistujille on annettu saatekirje, jossa kerrotaan tarkemmin tutkimuksen sisällöstä ja siihen osallistumisesta.

Allekirjoituksella osallistuja antaa luvan käyttää työpajoissamme keräämäämme aineistoa sekä tuotoksista otettuja valokuvia opinnäytetyössämme. Vanhemmille ja lapsille suunnattuihin työpajoihin osallistuminen on täysin vapaaehtoista.

Päivämäärä ja paikka

Osallistujan allekirjoitus